

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1780

Liber XXVI

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1294](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1294)

I.

C. N. FULVIUS Centumalus, P. Sulpicius Galba consules, quum idibus Martiis magistratum inissent, senatu in Capitolium vocato, de republica, de administratione belli, de provinciis exercitibusque Patres consuluerunt. Q. Fulvio, Ap. Claudio, prioris anni consulibus, prorogatum imperium est; atque exercitus, quos habebant, decreti: adjectumque, ne a Capua, quam obsidebant, abscederent, priusquam expugnassent. Ea tum cura maxime intentos habebat Romanos: non ab ira tantum, quæ in nullam umquam civitatem justior fuit, quam quod urbs tam nobilis ac potens, sicut defectione sua traxerat aliquot populos, ita recepta, inclinatura rursus animos videbatur ad veteris imperii respectum. Et prætoribus prioris anni, M. Junio in Etruria, P. Sempronio in Gallia, cum binis legionibus, quas habuerant, prorogatum est imperium. Prorogatum & M. Marcello, ut pro consule in Sicilia reliqua (a) belli perficeret eo exercitu, quem haberet. Si supplemento opus esset, suppleret de legionibus,

U. c. 348.

a. C. 211.

Cn. Fulvio,

P. Sulpicio

Coss.

Provincia

&

exercitus.

(a) reliquias Gron. Crev.

U. c. 541.
a. C. 211.

quibus P. Cornelius proprætor in Sicilia præflet : dum ne quem militem legeret ex eo numero, quibus senatus missionem reditumque in patriam negasset ante belli finem. C. Sulpicio, cui Sicilia evenerat, duæ legiones, quas P. Cornelius habuisset, decretæ : & supplementum de exercitu Cn. Fulvii, qui priore anno in Apulia sæde cæsus fugatusque erat. Huic generi militum senatus eundem, quem Cannensibus, finem statuerat militiæ : additum etiam utrorumque ignominia est, ne in oppidis hibernarent, neve hiberna propius ullam urbem decem millibus passuum ædificarent. L. Cornelio in Sardinia duæ legiones datæ, quibus Q. Mucius præfuerat. Supplementum, si opus esset, consules scribere iussi. T. Otacilio & M. Valerio Sicilia Græciæque ora cum legionibus classibusque, quibus præerant, decretæ. Quinquaginta Græci cum legione una, centum Siculi cum duabus legionibus habebant naves. Tribus & viginti legionibus Romanis eo anno bellum terra marique est gestum.

23 Legio-
nes.

Literæ
L. Marcii.

II. PRINCIPIO ejus anni quum de literis L. Marcii referretur, res gestæ magnificæ senatui visæ ; titulus honoris (quod, imperio

non populi ju-
dato, « Prop
magnum par
» mali exemp
» citibus : &
» tiorum in c
» legibus mag
» meritatem
referendum
visum diste
proficere
ras adrule
mentis ex
» rem cura
« Propra
id ipsum, q
pro præjudic
de nulla re
niumque in
agendum cum
que tempore a
imperio mini
exercitum, cui
set. Ea res cum
et. Sed simul
C. Scipionis

LIBER XXVI CAP. II

non populi juffu, non ex auctoritate Patrum dato, « Proprætor fenatui, » fcripferat) magnam partem hominum obfendebat. « Rem » mali exempli effe, imperatores legi ab exercitibus : & follemne aufpicatorum comitiorum in castra & provincias, procul ab » legibus magiftratibusque, ad militarem temeritatem transferri. » Et, quum quidam referendum ad fenatum censerent, melius vifum differri eam consultationem, donec proficifcerentur equites, qui ab Marcio literas adtulerant. Refcribi de frumento & vefimentis exercitus placuit : « eam utramque » rem curæ fore fenatui. » Adfcribi autem ; « Proprætori L. Marcio, » non placuit : ne id ipfum, quod consultationi reliquerant, pro præjudicato ferret. Dimiffis equitibus, de nulla re prius confules retulerunt, omniumque in unum fententiæ congruebant, agendum cum tribunis plebis effe, primo quoque tempore ad plebem ferrent, quem cum imperio mitti placeret in Hifpaniam ad eum exercitum, cui Cn. Scipio imperator præfuiffet. Ea res cum tribunis acta promulgataque est. Sed aliud certamen occupaverat animos. C. Sempronius Blæfus die dicta Cn. Fulvium,

*U. e. 542.
a. C. 211.*

*Cn. Fulvius
accusatur.*

U. c. 541.
a. C. 211.

ob exercitum in Apulia amissum, in concionibus vexabar : « multos imperatores temeritate atque inscientia exercitum in locum præcipitem perduxisse » dicitans : « neminem, præter Cn. Fulvium, ante corrupisse omnibus vitiis legiones suas, quam proderet. Itaque vere dici posse, prius eos perisse, quam viderent hostem ; nec ab Hannibale, sed ab imperatore suo, victos esse. Neminem, quum suffragium ineat, satis cernere, cui imperium, cui exercitum permittat. Quid interfuisse inter Ti. Sempronium ? Quum ei fervorum exercitus datus esset, brevi effecisse disciplina atque imperio, ut nemo eorum generis ac sanguinis sui memor in acie esset, præsidio sociis, hostibus terrori essent : Cumas, Beneventum, aliasque urbes eos velut e faucibus Hannibalis ereptas populo Romano restituisse. Cn. Fulvium Quiritium Romanorum exercitum, honeste genitos, liberaliter educatos, servilibus vitiis inuisse. Ergo effecisse, ut feroces & inquieti inter socios, ignavi & inbelles inter hostes essent, nec inpetum modo Pœnorum, sed ne clamorem quidem sustinere possent. Nec, Hercule, mirum esse,

» milites in acie
» omnium imperatores
» se, aliquos ita
» comites Cn. Fulvii
» C. Flaminius,
» Cn. ac P. Scipio
» quam deserere
» Fulvium prope
» citus Romanorum
» esse, Cannas
» fugerit, in
» inde dimittit
» cesserit, &
» nibus nuper
» ex proelio,
» punitam effugit
» ubi juvenata
» milites, quos
» quod imperator
» prope in exitum
» tiam. Adeo in
» ac pauperi, hoc
» III. Rex ab
» rebat : « Eos
» productos in
» (quia terram

» milites in acie non stetisse, quum primus
 » omnium imperator fugeret. Magis mirari
 » se, aliquos stantes cecidisse, & non omnes
 » comites Cn. Fulvii fuisse pavoris ac fugæ.
 » C. Flaminium, L. Paullum, L. Postumium,
 » Cn. ac P. Scipiones cadere in acie maluisse,
 » quam deserere circumventos exercitus. Cn.
 » Fulvium prope unum nuncium deleti exer-
 » citus Romam redisse. Facinus indignum
 » esse, Cannensem exercitum, quod ex acie
 » fugerit, in Siciliam deportatum, ne prius
 » inde dimittatur, quam hostis ex Italia de-
 » cesserit, & hoc idem in Cn. Fulvii legio-
 » nibus nuper decretum : Cn. Fulvio fugam
 » ex prælio, ipsius temeritate commisso, in-
 » punitam esse : & eum in ganea lustrisque,
 » ubi juventam egerit, senectutem acturum :
 » milites, qui nihil aliud peccaverint, quam
 » quod imperatoris similes fuerint, relegatos
 » prope in exsilium, ignominiosam pati mili-
 » tiam. Adeo inparem libertatem Romæ diti
 » ac pauperi, honorato atque inhonorato esse. »

III. REUS ab se culpam in milites transfe-
 rebat : « Eos ferociter pugnam poscentes
 » productos in aciem, non eo, quo voluerint,
 » (quia ferum diei fuerit) sed postero die, &

U. c. 541.
 a. C. 211.

Se defen-
 dit.

U. c. 541.
a. C. 211.

» tempore & loco æquo instructos, seu famam;
 » seu vim hostium non sustinuisse. Quum effuse
 » omnes fugerent, se quoque turba ablatum;
 » ut Varronem Cannensi pugna, ut multos
 » alios imperatores. Qui autem solum se re-
 » stantem prodesse reipublicæ, nisi si mors
 » sua remedio publicis cladibus futura esset,
 » potuisse? Non se inopia commeatu, non
 » in loca iniqua incaute deductum, non agmine
 » inexplorato euntem infidiis circumventum.
 » Vi aperta, armis, acie victum: nec suo-
 » rum animos, nec hostium, in potestate
 » habuisse. Suum cuique ingenium audaciam
 » aut pavorem facere. » Bis est accusatus,
 pecuniaque anquisitum. Tertio, testibus da-
 tis, quum, præterquam quod omnibus probris
 onerabatur, jurati permulti dicerent, « fugæ
 » pavorisque initium a prætore ortum; ab
 » eo desertos milites, quum haud vanum
 » timorem ducis crederent, terga dedisse; »
 tanta ira accensa est, ut capite anquirendum
 concio subclamaret. De eo quoque novum
 certamen ortum. Nam, quum tribunus bis
 pecunia anquisisset, tertio capitum se anqui-
 rere diceret; tribuni plebis adpellati, « col-
 » legæ, » negarunt, « se in mora esse, que

» minus, quod ei
 » esset, seu legibus
 » anquireret, quod
 » nite iudicasset
 » perduellionis
 dixit, diemque
 prætore urbis
 tentata est: si
 frater posset,
 gestarum, &
 da. Id quod
 fratris capitum
 sentque Patris
 pua; postquam
 Cn. Fulvius
 ei iustum ex
 IV. INTER
 Capuam er
 quam obpug
 rare serviti
 nuncios ad li
 tas. Invenit
 ris, evasurum
 prætoret, pe
 egressus, spe
 quid vitium f

(b) præcipue

» minus, quod ei more majorum permiffum U. c. 541.
a. C. 211.
» effet, feu legibus, feu moribus mallet,
» anquireret, quoad vel capitis, vel pecu-
» niæ judicaffet privato. » Tum Sempronius,
» perduellionis fe judicare Cn. Fulvio, »
dixit, diemque comitiis ab C. Calpurnio
prætoꝛe urbis petit. Inde alia spes ab reo
tentata eft : fi adefſe in iudicio Q. Fulvius
frater poſſet, florens tum & fama rerum
geſtarum, & propinqua ſpe Capuæ potiundæ.
Id quum per literas miſerabiliter pro
fratris capite ſcriptas petiſſet Fulvius, negaſ-
ſentque Patres e republica eſſe, abſcedi a Ca-
puæ; poſtquam (b) dies comitorum aderat,
Cn. Fulvius exfulatum Tarquinius abiit. Id
ei juſtum exſilium eſſe, ſcivit plebs.

*Exfula-
tum abiit.*

IV. INTER hæc vis omnis belli verſa in
Capuam erat. Obſidebatur tamen acrius,
quam obpugnabatur : nec aut famem tole-
rare ſervitia ac plebs poterant, aut mittere
nuncios ad Hannibalem per cuſtodias tam ar-
tas. Inventus eſt Numida, qui, acceptis lite-
ris, evaſurum ſe profeſſus, ut promiſſum
præſtaret, per media Romana caſtra nocte
egreſſus, ſpem accendit Campanis, dum ali-
quid virium ſupereſſet, ab omni parte eruptio-

*Capuæ
artior
obſidio.*

(b) priuſquam Gron.

U. c. 541.
a. C. 211.

nem tentandi. Ceterum in multis certaminibus equeſtria prælia ferme proſpera faciebant: pedites ſuperabantur. Sed nequaquam tam lætum vincere, quam triſte vinci ulla parte erat ab obſeſſo & prope expugnato hoſte. Inita tandem ratio eſt, ut, quod viribus deerat, artè æquaretur. Ex omnibus legionibus electi ſunt juvenes, maxime vigore ac levitate corporum velocēs: eis parmæ breviores, quam equeſtres, & ſeptena jacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. Eos ſingulos in equos ſuos accipientes equites adſueſcerunt, & vehi poſt ſeſe, & deſilire perniciousiter, ubi ſignum datum eſſet. Poſtquam adſuetudine quotidiana fatis intrepide viſum eſt fieri, in campum, qui medius inter caſtra murumque erat, adverſus inſtructos Campanorum equites proceſſerunt. Et (c), ubi ad conjeſtum teli ventum eſt, ſigno dato velites deſiliunt. Peſtris inde acies ex equitatu repente in hoſtium equites incurrit: jaculaque cum impetu alia ſuper alia emittunt. Quibus plurimis in equos viroſque paſſim conjeſtis per multos vulneraverunt: pavoris tamen plus

(c) *Et del. Gron. Crev.*

ex re nova atque
in percullum hoſti

ſtragemque eorum

inde equitatu qu

(d) fuit. Inſtitu

tus eſſent. Audi

condorum cen

honorique id ei

V. QUUM i

eſſent, Hanni

cis potiunda

cura. Vicit

omnium foc

debat animo

cumque ever

ſet. Igitur,

liſta in Bru

cum delect

poterat apt

Campaniam

tim eunte

valle occul

Capuz conſ

Galarium, p

(d) *etiam*

(e) *ad. in*

ex re nova atque inopinata injectum est : & U. c. 541.
a. C. 211.
in percussum hostem equites investiti, fugam
stragemque eorum usque ad portas fecerunt.
Inde equitatu quoque superior Romana res
(*d*) fuit. Institutum, ut velites in legioni-
bus essent. Auctorem peditum equiti inmis-
cendorum centurionem Q. Navium ferunt,
honorique id ei apud imperatorem fuisse.

V. QUUM in hoc statu ad Capuam res
essent, Hannibalem diversum Tarentinæ ar-
cis potiundæ Capuæque retinendæ trahebant
curæ. Vicit tamen respectus Capuæ, in quam
omnium fociorum hostiumque conversos vi-
debat animos; documento futuræ, qualem-
cumque eventum defectio ab Romanis habuif-
set. Igitur, magna parte impedimentorum re-
licta in Bruttis, & omni graviore armatu,
cum delectis peditum equitumque, quam
poterat aptissimis ad maturandum iter, in
Campaniam contendit. Secuti tamen tam rap-
tim euntem tres & triginta elephantibus. In
valle occulta post Tifata montem imminentem
Capuæ confedit. Adveniens quum castellum
Galatiam, præsidio (*e*) vi pulso, cepisset,

*Hannibal
in Campa-
niam rediit.*

(*d*) *acies Gron. Crev.*

(*e*) *add. inde Gron.*

U. c. 541.
a. C. 211.

*Castra
Romana
adgredi-
tur.
Campani
quoque
erumpunt.*

in circumfidentes Capuam se vertit. Præmissis ante nunciis Capuam, quo tempore castra Romana adgressurus esset, ut eodem & illi, ad eruptionem parati, portis omnibus sese effunderent (f), ingentem præbuit terrorem. Nam alia parte ipse adortus est; alia Campani omnes, pedites equitesque, & cum iis Punicum præsidium, cui Boftar & Hanno præerant, erupit. Romani, ut in re trepida, ne ad unam concurrento partem aliquid indefensi relinquerent, ita inter se copias partiti sunt. Ap. Claudius Campanis, Fulvius Hannibali est obpositus. C. (g) Nero proprætor cum equitibus sextæ legionis via, quæ Suefulam fert; C. Fulvius Flaccus legatus cum sociali equitatu constitit e regione Vulturni amnis. Prælium non solito modo clamore ac tumultu est cœptum, sed, ad alium virorum, equorum, armorumque sonum, disposita in muris Campanorum inbellis multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte cieri solet, edidit clamorem, ut averteret etiam pugnantium animos.

(f) *effunderent*, add. *res nec explorata Romanis ingentem* &c. Gron.

(g) *C. I. Claudius* Gron.

LIBER XXVI
Campanis facile a vallis
vis ab altera parte
leni, urgebant. Leg
si palsa, cohortes
sphantis usque ad v
que mediam acie
incipiti spe ac (4)
castra perumperet,
Quem pavorem legi
rum Fulvius ubi
resque alios cen
» horrem hostium
» dant (i) : in fi
» aut viam dard
» natu, quam co
» castra inruptur
» esse. Nec ma
» paucos esse
» dum paveat
» videatur, ear
» tat, ancipi
» ram. » Nav
acceptit, feci
(h) & Gron.
(i) add. et m
(k) perus Ba

Campanos facile a vallo Appius arcebat. Major vis ab altera parte Fulvium, Hannibal & Pœni, urgebant. Legio ibi sexta loco cessit : qua pulsa, cohors Hispanorum cum tribus elephantis usque ad vallum pervasit : rupe-
 ratque mediam aciem Romanorum, & in ancipiti spe ac (h) periculo erat, utrum in castra perrumperet, an intercluderetur a suis. Quem pavorem legionis periculumque castrorum Fulvius ubi vidit, Q. Navium primoresque alios centurionum hortatur, « ut co-
 » hortem hostium sub vallo pugnantes inva-
 » dant (i) : in summo discrimine rem verti :
 » aut viam dandam iis esse, & minore co-
 » natu, quam condensam aciem inrupissent, in
 » castra inrupturos : aut conficiendos sub vallo
 » esse. Nec magni certaminis rem fore : dum
 » paucos esse, & ab suis interclusos ; & quæ,
 » dum paveat Romanus (k), interrupta acies
 » videatur, eam, si se utrimque in hostem ver-
 » tat, ancipiti pugna medios circumventu-
 » ram. » Navius ubi hæc imperatoris dicta accepit, secundi hastati signum ademptum

*U. c. 541.
 a. C. 211.*

(h) & Gron. Crev.

(i) add. *ac erucident* Gron. Crev.

(k) *paveat Romanis* Gron.

U. c. 541.
a. C. 211.

signifero in hostes infert; jacturum in me-
dios eos minitans, ni se prope sequantur
milites, & partem capebant pugnæ. Ingens
corpus erat, & arma honestabant; & subla-
tum alte signum converterat ad spectaculum
cives hostesque. Ceterum, postquam jam ad
signa pervenerat Hispanorum, tum undique
in eum tragulæ conjectæ, & prope tota in
unum acies versa: sed neque hostium multi-
tudo, neque telorum vis arcere inpetum
ejus viri potuerunt.

VI. Et M. Atilius legatus, primi princi-
pis ex eadem legione signum inferri in co-
hortem Hispanorum coëgit. Et, qui castris
præerant, L. Porcius Licinus & T. Popillius
(1) legati pro vallo acriter propugnant, ele-
phantosque transgredientes in ipso vallo con-
ficiunt. Quorum corporibus quum obpleta
esset fossa, velut aggere aut ponte injecto,
transitum hostibus dedit. Ibi per stragem ja-
centium elephantorum atrox edita cædes.

*Repulsi in
urbem
Campani.*

Altera in parte castrorum jam impulsæ erant
Campani Punicumque præsidium, & sub ipsa
porta Capuæ, quæ Vulturnum fert, pugna-
batur: neque tam armati inrumpentibus
Romanis resistebant, quam quod porta,

(1) Popilius Gron. Crev.

balli-

LIBER XXVI
ballis (n) scorpionibus
bus procul hostes arceat
tum Romanorum
Claudii: cui, suos
anti, sub laevo
gato idum est. Mag
ante portam est castra
compulsi. Et Hamil
Hispanorum stragem
castra hostium beles
recipere signa,
tum, objecto a re
ret, cepit. Legio
insequendum fui
jussit; satis ad
ut & Campani,
nabile præsidii
viret. Castra es
res sunt, octo
exercitu, tria
que Carthagini
deviginti Cam
tantam mole
pavoris, quam
(m) balis Co
(n) invenit Co
Tom. VI.

ballistis (m) scorpionibusque instructa, missilibus procul hostes arcebat. Et subpressit impetum Romanorum vulnus imperatoris Ap. Claudii : cui, suos ante prima signa adhortanti, sub lævo humero summum pectus gæso ictum est. Magna tamen vis hostium ante portam est cæsa : ceteri trepidi in urbem compulsi. Et Hannibal, postquam cohortis Hispanorum stragem vidit, summaque vi castra hostium defendi, omissa obpugnatione, recipere signa, & convertere agmen peditem, objecto a tergo equitatu, ne hostis instaret, cœpit. Legionum ardor, ingens ad hostem insequendum fuit : sed Flaccus receptui cani iussit ; satis ad utrumque profectum ratus, ut & Campani, quam haud multum in Hannibale præsidii esset, & ipse Hannibal sentiret. Cæsa eo die, qui hujus pugnae auctores sunt, octo millia hominum de Hannibalis exercitu, tria ex Campanis tradunt : signaque Carthaginensibus quindecim ademta, duo deviginti Campanis. Apud alios nequaquam tantam molem pugnae inveni (n), plusque pavoris, quam certaminis, fuisse : quum

*U. e. 542
a. C. 211*

*Hannibal
recipit
signa*

(m) *ballistis* Gron.

(n) *invenio* Gron, Crev.

Tom. VI.

B

*U. c. 541.
a. C. 211.*

inopinato in castra Romana Numidæ Hispanique cum elephantis inrupissent; elephantibus, per media castra vadentes, fragorem tabernaculorum ingenti sonitu ac fugam abruptentium vincula jumentorum facerent; fraudem quoque super tumultum adjectam, inmissis ab Hannibale, qui (habuit aliquot) gnari Latinae linguae juberent consulum verbis, quoniam amissa castra essent, pro se quemque militum in proximos montes fugere: sed eam celeriter cognitam fraudem, obpressamque magna caede hostium; elephantibus igni e castris exactos. Hoc ultimum (utcumque initum finitumque est) ante deditonem Capuae proelium fuit. Medixtuticus, qui summus magistratus apud Campanos est, eo anno Seppius Lesius erat, loco obscuro tenuique fortuna ortus. Matrem ejus quondam, pro pupillo eo procurantem familiare ostentum, quum respondisset aruspex, summum quod esset imperium Capuae, perventurum ad eum puerum, nihil ad eam spem agnoscentem, dixisse ferant, «Næ tu perditas res Campanorum narras, ubi summus honos ad filium meum perveniet!» Ea ludificatio veri, & ipsa in verum vertit. Nam quum fame ferro-

*Seppius
Lesius
Medixtuticus
Capuae.*

LIBER
quo imperium
is, qui tam in
res dicitur
tam ac pro
summum mag
panorum cap
VII. Cerr
elici amplius
eorum per
quoque (o
consules,
vere a C
quoniam (p
animum in
petendi :
missam occ
& alii vul
labat. « N
neste de
» occupari
» mine est
» aut imbo
(*) papa
(?) que ju
(4) Et, p
(2) ante

LIBER XXVI CAP. VII 19

que urguerentur, nec spes ulla speresset, U. c. 547^a
a. C. 214
iis, qui nati in spem honorum erant, honores detrectantibus; Lelius, querendo desertam ac proditam a primoribus Capuam, summum magistratum ultimus omnium Campanorum cepit.

VII. CETERUM Hannibal, ut nec hostes elici amplius ad pugnam vidit, nec per castra eorum perrumpi ad Capuam posse, ne suos quoque (o) commeatus intercluderent novi consules, abscedere inrito incepto, & movere a Capua statuit castra. Multa secum, quonam (p) inde ire pergeret, volenti subit animum inpetus, caput ipsum belli Romam petendi: cuius rei semper cupitæ prætermissam occasionem post Cannensem pugnam & alii vulgo fremebant, & ipse non diffimulabat. «Necopinato pavore ac tumultu, non esse desperandum, aliquam partem urbis occupari posse. Et, (q) si Roma in discrimine esset, Capuam extemplo omiffuros aut ambo (r) imperatores Romanos, aus

*Hannibal
Romam
petere statuit.*

(o) quoque del. Gron.

(p) quo jam Gron. Crev.

(q) Et, si l. Eo si Gron.

(r) ambos Crev.

U. c. 541. » alterum ex iis : &c, si divisissent copias ;
a. C. 211.

» utrumque infirmiore[m] factum aut sibi, aut
 » Campanis, bene gerendæ rei fortunam
 » daturos esse. » Una ea (s) cura angebat,
 ne, ubi abscessisset, extemplo dederentur
 Campani. Numidam promptum ad omnia au-
 denda donis perlicit, ut, literis acceptis,
 specie transfugæ castra Romana ingressus,
 altera parte Capuam clam pervadat. Literæ
 autem erant adhortatione plenæ. « Profectio-
 » nem suam, quæ salutaris illis foret, ab-
 » stracturam ad defendendam Romam ab ob-
 » pugnanda Capua duces atque exercitus Ro-
 » manos. Ne desponderent animos : tolerando
 » paucos dies, totam soluturos obsidionem. »
 Inde naves in flumine Vulturno comprehensas
 subigi ad id, quod jam ante præsidii causa
 fecerat, castellum iussit. Quarum ubi tantam
 copiam esse, ut una nocte trajici posset exer-
 citus, adlatum est, cibariis decem dierum
 præparatis, deductas nocte ad fluvium legio-
 nes ante lucem trajecit.

VIII. Id priusquam fieret, ita futurum
 compertum ex transfugis, Fulvius Flaccus
 senatui Romam quum scripsisset, varie homi-

(s) ea del. Crev.

LIBER
 rum animi pro
 Uijm re ca
 cas, P. C
 par, comes
 lia, neque C
 memor, ad
 bius Maxim
 & circum
 Hannibalis
 » Cannas v
 » non eff
 » potuond
 » mam ob
 » dam ob
 » exercitu
 » derum rup
 » que alio
 sententia
 vicit : qu
 ribus, qui
 fuit, « C
 » tas autem
 » quanto era
 » esse, ipse
 (t) ad Ca
 Crev.

LIBER XXVI CAP. VIII 21

num animi pro cujusque ingenio adfecti sunt. Ut in re tam trepida, fenatu extemplo vocato, P. Cornelius, cui Afinæ cognomen erat, omnes duces exercitusque ex tota Italia, neque Capuæ, neque ullius alterius rei memor, ad urbis præsidium revocabat. Fabius Maximus, abscedi a Capua, terrerique & circummagi ad nutus comminationesque Hannibalis, flagitiosum ducebat. « Qui ad Cannas victor ire tamen ad urbem ausus non esset, eum, a Capua repulsum, sperni potius urbis Romæ cepisse? Non ad Romam obsidendam, sed ad Capuæ liberandam obsidionem ire (t). Romam cum eo exercitu, qui ad urbem esset, Jovem, fœderum ruptorum ab Hannibale testem, Deosque alios defensuros esse. » Has diversas sententias media sententia P. Valerii Flacci vicit: qui, utriusque rei memor, imperatoribus, qui ad Capuam essent, scribendum censuit, « Quid ad urbem præsidii esset, quantas autem Hannibal copias duceret, aut quanto exercitu ad Capuam obsidendam opus esset, ipsos scire. Si & Romam e ducibus

U. c. 547°

a. C. 211.

*Varia in
senatu sen-
tentia.*

(t) ad Capuam liberandam obsidione ire Gronov. Crev.

V. c. 541. » alter, & exercitus pars mitti posset, ut ab
a. C. 211.

» reliquo & duce & exercitu Capua recte
 » obsideretur; inter se compararent Claudius
 » Fulviusque, utri obsidenda Capua, utri,
 » ad prohibendam obsidione patriam, Romam

Fulvius

a

Capua

Romam

evocatur.

» veniendum esset. » Hoc senatusconsulto
 Capuam perlato, Q. Fulvius proconsul, cui,
 collega ex vulnere ægro, eundem Romam
 erat, e tribus exercitibus milite electo, ad
 quindecim millia peditum, mille equites,
 Vulturnum traducit. Inde quum Hannibalem
 Latina via iturum satis comperisset; ipse per
 Appiæ municipia, quæque propter eam viam
 sunt, Setia, Coram, Lanuvium præmisit;
 ut commeatus paratos & in urbibus haberent,
 & ex agris deviis in viam proferrent, præ-
 sidiaque in urbes contraherent, ut sua cuius
 respublica in manu esset.

IX. HANNIBAL, quo die Vulturnum est
 transgressus, haud procul a flumine castra
 posuit. Postero die præter Cales in agrum
 Sidicinum pervenit. Ibi diem unum popula-
 do moratus, per Sueffulam Allifanumque &
 Casinatem agrum via Latina ducit. Sub Ca-
 sinum biduo stativa habita & passim popula-
 tiones factæ. Inde, præter Interamnam Aquis-

LIVII
 trumps, in F
 Avium venum
 Fregens m
 Et Fulvium V
 jus ab Hanni
 dum exercit
 ægre compar
 reliquum F
 urbes modo
 nigre com
 alius alium
 defendend
 mam Freg
 itinere c
 Tumulus
 hominum,
 urbem co
 ex priva
 undique
 Deum del
 verrem
 celum ac
 urbem Ro
 rent, m
 invisibil
 foro præ

numque , in Fregellanum agrum ad Lirim
 fluvium ventum : ubi intercisum pontem a
 Fregellanis morandi itineris causa invenit.
 Et Fulvium Vulturum tenuerat amnis , navi-
 bus ab Hannibale incensis , rates ad trajicien-
 dum exercitum , in magna inopia materiae ,
 ægre comparantem. Trajecto ratibus exercitu,
 reliquum Fulvio expeditum iter , non per
 urbes modo , sed circa viam , expositis be-
 nigne com meatibus , erat : alacresque milites
 alius alium , ut adderet gradum , memor ad
 defendendam ire patriam , hortabantur. Ro-
 mam Fregellanus nuncius , diem noctemque
 itinere continuato , ingentem adtulit terrorem.
 Tumultuosius , quam adlatum erat , cursus
 hominum , adfingentium vana auditis , totam
 urbem conciverat. Ploratus mulierum non
 ex privatis solum domibus exaudiebatur ; sed
 undique matronæ , in publicum effusæ , circa
 Deum delubra discurrunt , crinibus passis aras
 verrentes , nixæ genibus , supinas manus ad
 cœlum ac Deos tendentes , orantesque , ut
 urbem Romanam e manibus hostium eripe-
 rent ; matresque Romanas & liberos parvos
 inviolatos fervarent. Senatus magistratibus in
 foro præsto est , si quid consulere velint.

*U. c. 541.
 a. C. 211.*

*Tumultus
 Romæ.*

U. e. 541.
a. C. 211.

Alii accipiunt imperia, disceduntque ad suas quisque officiorum partes : alii offerunt se, si quo usus operæ sit. Præsidia in arce, in Capitolio, in muris, circa urbem, in monte etiam Albano atque arce Æsulana ponuntur. Inter hunc tumultum, Q. Fulvium proconsulem profectum cum exercitu a Capua adfertur; cui ne minueretur imperium, si in urbem venisset, decernit senatus, ut Q. Fulvio par cum consulibus imperium esset. Hannibal, infestius perpopulato agro Fregellano propter intercisos pontes, per Frusinatam Ferentinatamque & Anagninum agrum in Lavinianum venit. Inde Algido Tusculum petit: nec receptus mœnibus, infra Tusculum dextrorsus Gabios descendit. Inde in Pupiniam exercitu demisso, octo millia passuum ab Roma posuit castra. Quo propius hostis accedebat, eo major cædes fiebat fugientium, præcedentibus Numidis : pluresque omnium generum atque ætatum capiebantur.

*Fulvius
cum
exercitu
Romam
ingreditur.*

X. In hoc tumultu Fulvius Flaccus, porta Capena cum exercitu Romam ingressus, media urbe per Carinas Esquilias contendit. Inde egressus, inter Esquilinam Collinamque portam posuit castra. Ædiles plebis comiteatum

eo comiteatum
castra venientem
fulvium Flaccum
Collinam Esquilias
Capurium præ
que arce præf
foro contineri,
consulto opus
Anienem fluv
urbe, castra ad
cum duobus
na usque ad
arque, unde
que urbis ob
tam licenter
dignum vilium
submoverique
equitatum
esset, consu
tum in Aven
media urbe
los apices,
tum la sepulcra
pugnam sum
Capitium d

(v) Paris

eo comportarunt. Consules senatusque in castra venerunt. Ibi de summa republica consultatum. Placuit, consules (u) circa portas Collinam Esquilinamque ponere castra : C. Calpurnium prætorem urbanum Capitolio atque arci præesse : & senatum frequentem in foro contineri, si quid in tam subitis rebus consulto opus esset. Inter hæc Hannibal ad Anienem fluvium, tria millia passuum ab urbe, castra admovit. Ibi stativis positis, ipse cum duobus millibus equitum a porta Collina usque ad Herculis templum est progressus; atque, unde proxime poterat, mœnia situmque urbis obequitans contemplabatur. Id eum tam licenter atque otiose facere, Flacco indignum visum est. Itaque inmisit equites, submoverique atque in castra redigi hostium equitatum iussit. Quum commissum proelium esset, consules transfugas Numidarum, qui tum in Aventino ad mille & ducentos erant, media urbe transire Esquilias iusserunt; nullos aptiores, inter convalles tecta que hortorum & sepulcra aut cavas undique vias, ad pugnandum futuros rati. Quos quum ex arce Capitolioque clivo publico in equis decur-

*U. c. 541.
a. C. 211.*

*Hannibal
tria millia
passuum ab
urbe castra
locat.*

(u) *Placuit Consulibus Gron.*

*U. c. 541.
a. C. 211.*

rentes quidam vidissent, captum Aventinum conclamaverunt. Ea res tantum tumultum ac fugam præbuit, ut, nisi castra Punica extra urbem fuissent, effusura se omnis pavida multitudo fuerit. Tunc in domos atque in tecta refugiebant: vagosque in viis suos pro hostibus lapidibus telisque incessabant. Nec comprimere tumultus aperiri error poterat, referentibus itineribus agrestium turba pecorumque, quæ repentinus pavor in urbem compulerat. Equestre prælium secundum fuit, submotique hostes sunt: & quia multis locis comprimendi tumultus erant, qui temere oriebantur, placuit, omnes, qui dictatores, consules, censoresve fuissent, cum imperio esse, donec recessisset a muris hostis. Et diei quod reliquum fuit, & nocte insequenti, multi temere excitati tumultus sunt, compressique.

*Submotus
Hannibal.*

XI. POSTERO die transgressus Anienem Hannibal in aciem omnes copias eduxit: nec Flaccus consulesque certamen detrectavere. Instructis utrimque exercitibus in ejus pugnae casum, in qua urbs Roma victori præmium esset, imber ingens grandine mixtus ita utramque aciem turbavit, ut vix armis retentis in

*Instructas
utrimque
acies tem-
pestas diri-
mit.*

castra se re-
quam hostium
loco acies in-
Ubi recessissent
cum tranquillitate
res apud Perse-
Hannibal ferre-
ma modo m-
tutam. M-
parva magna-
quum ipse
sederet, mil-
Hispania pro-
quod per e-
ipse castra ha-
minuto præcio-
est. Ad vero
visum, eju-
possideret
entorem; u-
tabernas ar-
nam tunc e-
tus ad Tanti-
milia passim
nia perge-
tum divinis.

castra sese receperint, nullius rei minore, quam hostium, metu. Et postero die eodem loco acies instructas eadem tempestas diremit. Ubi recepissent se in castra, mira serenitas cum tranquillitate oriebatur. In religionem ea res apud Pœnos versa est : auditaque vox Hannibalis fertur, « Potiundæ sibi urbis Romæ modo mentem non dari, modo fortunam. » Minuere etiam spem ejus & aliæ, parva magnaque, res : magna illa, quod, quum ipse ad mœnia urbis Romæ armatus federet, milites sub vexillis in supplementum Hispaniæ profectos audivit : parva autem, quod per eos dies eum forte agrum, in quo ipse castra haberet, venisse, nihil ob id deminuto pretio, cognitum ex quodam captivo est. Id vero adeo superbum atque indignum visum, ejus soli, quod ipse bello captum possideret haberetque, inventum Romæ emtorem ; ut, extemplo vocato præcone, tabernas argentarias, quæ circa forum Romanum tunc essent, jussit venire. His motus ad Tutiam fluvium castra retulit, sex millia passuum ab urbe. Inde ad lucum Feroniæ pergit ire, templum ea tempestate inclitum divitiis. Capenates aliqui adcolæ ejus

*U. c. 541.
a. C. 217.*

*Recedit
Hannibal.*

U. c. 541.
a. C. 211.

erant; primitias frugum eo donaque alia pro copia portantes, multo auro argentoque id exornatum habebant. His omnibus donis tum spoliatum templum. Æris acervi, quum ruderata milites religione inducī jacerent, post profectioem Hannibalis magni inventi. Hujus populatio templi haud dubia inter scriptores est. Cœlius, Romam euntem ab Ereto divertisse eo Hannibalem, tradit: iterque ejus ab Reate, Cutillisque, & ab Amiterno orditur: ex Campania in Samnium, inde in Pelignos pervenisse; præterque oppidum Sulmonem in Marrucinos transisse; inde Albenſi agro in Marfos, hinc Amiternum, Forulosque vicum venisse. Neque ibi error est, quod tanti exercitus vestigia intra tam brevis ævi memoriam potuerint confundi; iſſe enim ea constat. Tantum id interest, veneritne eo itinere ad urbem, an ab urbe in Campaniam redierit.

Ie
Rhegium.

XII. CETERUM non quantum pertinaciæ ad premendam obſidione Capuam Romanis fuit, tantum ad defendendam Hannibali. Namque ex Lucanis in Bruttium agrum, ad fretum vero ac Rhegium eo cursu contendit, ut prope repentino adventu incautos obpreſſerit.

Capua est civitas
eos dies fuerat
ſit: & abstru-
ſum Hannibalem
xerunt, reliquos
Capuæ retinentes
eſſe. Acceſſit ed
conſulto propo-
ſtes: a ut, qu
diem tranſiſſi
ulla facta eſt
fide continere
deliquerant,
Ceterum qu
ſilio ad hoſtes
in medium co
blicam deſer
poterant. (1)
non ſibi hoſtes
ſua vim ac
deſiſſet. I
co loco, primo
mibus inſidiis pe
dies exſpectabat
(1) ſibi Co
(2) potuerit

Capua etsi nihilo (x) segnius obsessa per eos dies fuerat, tamen adventum Flacci sensit : & admiratio orta est, non simul regressum Hannibalem. Inde per colloquia intellexerunt, relictos se desertosque, & spem Capuæ retinendæ deploratam apud Pœnos esse. Accessit edictum proconsulis ex senatusconsulto propositum, vulgatumque apud hostes : « ut, qui civis Campanus ante certam » diem transisset, sine fraude esset. » Nec ulla facta est transitio, metu magis eos, quam fide continente; quia majora in defectione deliquerant, quam quibus ignosci posset. Ceterum quemadmodum nemo privato consilio ad hostem transibat, ita nihil salutare in medium consulebatur. Nobilitas republicam deseruerat, neque in senatum cogi poterant. (y) In magistratu autem erat, qui non sibi honorem adjecisset, sed indignitate sua vim ac jus magistratui, quem gerebat; demississet. Jam ne in foro quidem, aut publico loco, principum quisquam adparebat: domibus inclusi patriæ occasum cum suo exitio in dies expectabant. Summa curæ omnis in Ba-

*U. c. 541.
a. C. 211.*

*Campano-
rum torpor
& despera-
tio.*

(x) nihil Gron.

(y) poterat Gron. Crev.

castra venissent, ut inde tempore capto abirent, famesque, quæ tam diu Capuæ erat, nulli non probabilem causam transitionis faceret; mulier repente Campana in castra venit, scortum transfugarum unius, indicatque imperatori Romano, Numidas fraude composita transisse, literasque ad Hannibalem ferre. Id unum ex iis, qui sibi rem aperuisset, arguere sese paratam esse. Productus primo factis constanter ignorare se mulierem simulabat: paullatim dein convictus veris, quum tormenta posci & parati videret, fassus id ita esse, literæque prolatae; & additum etiam indicio, quod celabatur, & alios specie transfugarum Numidas vagari in castris Romanis. Hi supra septuaginta comprehensi, & cum transfugis novis mulcati (a) virgis, manibusque præcis, Capuam rediguntur. Conspectum tam triste supplicium fregit animos Campanorum.

XIII. CONCURSUS ad curiam populi factus coëgit Lesium senatum vocare: & primoribus, qui jam diu publicis consiliis aberant, propalam minabantur, nisi venirent in senatum, circa domos eorum ituros se, & in

U. e. 542.
a. C. 211.

Senatus
Campanus
convocatur.

(a) *multati Gron. mulcati Crev.*

U. c. 541. publicum omnes vi extracturos esse. Is timor
 a. C. 211. frequentem senatum magistratui præbuit. Ibi
 quum ceteri de legatis mittendis ad imperatores Romanos agerent, Vibius Virrius (b), qui defectionis ab Romanis auctor fuerat, interrogatus sententiam, negat, « eos, qui de legatis & de pace ac deditione loquantur, meminisse, nec quid facturi fuerint, si Romanos in potestate habuissent; nec quid ipsis patiendum sit. Quid vos, [inquit] eam deditionem fore censetis, qua quondam, ut adversus Samnites auxilium impetramus, nos nostraque omnia Romanis dedidimus? Jam e memoria excessit, quo tempore, & in qua fortuna a populo Romano defecerimus? jam, quemadmodum in defectione præsidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam necarimus? quoties in obsidentes, quam inimice eruperimus, castra obpugnarimus? Hannibalem vocaverimus ad obrimendos eos? hoc quod recentissimum est, ad obpugnandam Romam hinc eum miserimus? Age contra, quæ illi infeste in nos fecerint, repetite; ut ex eo, quid speretis, habeatis. Quum hostis alienigena in Italia esset, & Hannibal

Vibii
 Virrii
 oratio.

(b) Virius Gron. Crev.

bal

» bal hostis, & cuncta bello arderent; omiffis *U. c. 541^a*
 » omnibus, omiffio ipfo Hannibale, ambo *a. C. 211^a*
 » confules & duo confulares exercitus ad
 » Capuam obpugnandam miferunt. Alterum
 » annum circu mvallatos inclufosque nos fame
 » macerant, & ipfi nobiscum ultima pericula
 » ac graviffimos labores perpeffi, circa val-
 » lum ac fossas sæpe trucidati, & prope ad
 » extremum castris exuti. Sed omitto hæc.
 » Vetus atque ufitata res est, in obpugnanda
 » hostium urbe labores ac pericula pati. Illud
 » iræ atque odii exfecrabilis indicium est.
 » Hannibal ingentibus copiis peditum equi-
 » tumque castra obpugnavit, & ex parte cepit:
 » tanto periculo nihil moti funt ab obfidiene.
 » Profectus trans Vulturnum, peruffit Cale-
 » num agrum: nihil tanta fociorum clade avo-
 » cati funt. Ad ipsam urbem Romam infesta
 » figna ferri juffit: eam quoque tempeftatem
 » imminentem fpreverunt. Transgreffus Anie-
 » nem, tria millia paffuum ab urbe castra
 » pofuit; postremo ad moenia ipfa & ad portas
 » accessit; Romam fe ademturum eis, nifi
 » omitterent Capuam, ostendit: non omife-
 » runt. Feras bestias, cæco inpetu ac rabie
 » concitatas, fi ad cubilia & catulos earum

U. c. 541. » ire pergas, ad opem suis ferendam avertas:
 a. C. 211. » Romanos Roma circumfessa, conjuges,
 » liberi, quorum ploratus hinc (c) prope
 » exaudiebantur, aræ, foci, Deum delubra,
 » sepulcra majorum temerata ac violata, a
 » Capua non averterunt: tanta aviditas sup-
 » plicii expetendi, tanta sanguinis nostri hau-
 » riendi est sitis. Nec injuria forsitan: nos
 » quoque idem fecissemus, si data fortuna
 » esset. Itaque quando aliter Diis immortali-
 » bus visum est, quum mortem ne recusare
 » quidem debeam; cruciatus contumeliasque,
 » quas sperat hostis, dum liber, dum mei
 » potens sum, effugere morte, præterquam
 » honesta, etiam leni, possum. Non videbo
 » Ap. Claudium & Q. Fulvium, victoria in-
 » solenti subnifos: neque vincetus per urbem
 » Romanam triumphi spectaculum trahar, ut
 » deinde in carcere, aut ad palum deligatus,
 » lacerato virgis tergo, cervicem securi Ro-
 » manæ subjiciam: nec dirui incendiique pa-
 » triam videbo: nec rapi ad stuprum matres
 » Campanas, virginesque, & ingenuos pue-
 » ros. Albam, unde ipsi oriundi erant, a fun-
 » damentis prouerunt, ne stirpis, ne memo-

(c) inf. quoque Gron.

» ria originum suarum exstaret : nedum eos
 » Capuæ parafuros credam , cui infestiores ,
 » quam Carthagini , sunt. Itaque quibus ve-
 » strum ante fato cedere , quam hæc tot tam
 » acerba videant , in animo est ; iis apud me
 » hodie epulæ instructæ paratæque sunt. Sa-
 » tiatis vino ciboque poculum idem , quod
 » mihi datum fuerit , circumferetur : ea potio
 » corpus ab cruciatu , animum a contumeliis ,
 » oculos , aures , a videndis audiendisque
 » omnibus acerbis indignisque , quæ manent
 » victos , vindicabit. Parati erunt , qui magno
 » rogo in propatulo ædium accenso corpõra
 » exanima injiciant. Hæc una via & honesta
 » & libera ad mortem. Et ipsi virtutem mira-
 » buntur hostes , & Hannibal fortes socios
 » sciet ab se desertos ac proditos esse. »

XIV. HANC orationem Virrii plures audie-
 runt cum adfensu , quam forti animo id ;
 quod probabant , exsequi potuerunt. Major
 pars senatus , multis sæpe bellis expertam
 populi Romani clementiam haud diffidentes
 sibi quoque placabilem fore , legatos ad de-
 dendam Romanis Capuam decreverunt , mise-
 runtque. Vibium Virrium septem & viginti
 ferme senatores domum secuti sunt , epulati-

*U. c. 541.
 a. C. 211.*

*Legati ad
 Romanos
 missi.*

*U. c. 541.
a. C. 211.*

*Virrius
cum 27 fe-
natoribus
venenum
bibit.*

que cum eo, &, quantum facere potuerant, alienatis mentibus vino ab imminentis sensu mali, venenum omnes sumserunt: inde misso convivio, dextris inter se datis, ultimoque complexu, conlacrimantes suum patriæque casum, alii, ut eodem rogo cremarentur, manserunt; alii domos digressi sunt. Impletæ cibis vinoque venæ minus efficacem in maturanda morte vim veneni fecerunt. Itaque noctem totam plerique eorum, & diei insequentis partem quum animam egissent; omnes tamen, priusquam aperirentur hostibus portæ, expirarunt. Postero die porta Jovis, quæ adversus castra Romana erat, jussu proconsulis aperta est. Ea intromissa legio una & duæ alæ, cum C. Fulvio legato. Is, quum omnium primum arma telaque, quæ Capuæ erant, ad se conferenda curasset, custodiis ad omnes portas dispositis, ne quis exire aut emitti posset, præsidium Punicum comprehendit, senatum Campanum ire in castra ad imperatores Romanos jussit. Quo quum venissent, extemplo his omnibus catenæ injectæ, jussique ad quæstores deferre, quod auri argentique haberent. Auri pondo septuaginta fuit, argenti tria millia pondo & du-

*Capuam
ingredien-
tur Roma-
ni.*

LIVII
centa Sann
catholico
rum de Sann
ni consulu
IV. De
quam in
veniebat. Fa
Fulvio (d)
pius Roman
torum reje
esse potes
nicassent
tini nomina
rum in
« Id vero
vius dicere
» dubius f
» cerent
» cerent
» unquam
» nem
hoc sermo
quavis fer
dicitur,
Roma exip
(d) Fab

centa. Senatores quinque & viginti Cales in custodia, duodetriginta Teanum missi: quorum de sententia maxime defecit ab Romanis constabat.

U. c. 541.

a. C. 211.

XV. DE supplicio Campani senatus haudquaquam inter Fulvium Claudiumque conveniebat. Facilis impetrandæ veniæ Claudius, Fulvio (d) durior sententia erat. Itaque Appius Romam ad senatum arbitrium ejus rei totum rejiciebat: percunctandi etiam æquum esse potestatem fieri Patribus, num communicassent consilia cum aliquibus sociorum Latini nominis municipiorum: & num operum in bello forent & municipiorum adjuti. « Id vero minime committendum esse, » Fulvius dicere, « ut sollicitarentur criminibus » dubiis sociorum fidelium animi: & subji-
cerentur indicibus, quibus, neque quid facerent, neque quid dicerent, quidquam umquam pensi fuisset. Itaque se eam quæstionem obpressurum extincturumque. » Ab hoc sermone quum digressi essent, & Appius, quamvis ferociter loquentem collegam, non dubitaret, tamen literas super tanta re ab Roma expectaturum; Fulvius, ne id ipsum

(d) *Fulvii Gron. Crev.*

U. c. 541.
a. C. 211.

impedimentum incepto foret, dimittens prætorium, tribunis militum ac præfectis socium imperavit, uti duobus millibus equitum delectis denunciarent, ut ad tertiam buccinam præsto essent. Cum hoc equitatu nocte Teanum profectus, prima luce portam intravit, atque in forum perrexit: concursuque ad primum equitum ingressum facto, magistratum Sidicinum citari iussit, imperavitque, ut produceret Campanos, quos in custodia haberet. Producti omnes, virgisque cæsi, ac securi percussi. Inde citato equo Cales percurrit: ubi quum in tribunali consedisset, productique Campani deligarentur ad palum, eques citus ab Roma venit, literasque a C. Calpurnio prætore Fulvio & senatusconsultum tradidit. Murmur ab tribunali totam concionem pervasit, differri rem integram ad Patres de Campanis. Et Fulvius, id ita esse ratus, acceptas literas, neque resolutas, quum in gremio reposuisset, præconi imperavit, ut lictorem lege agere juberet. Ita de iis quoque, qui Calibus erant, sumtum supplicium. Tum literæ lectæ senatusque consultum, serum ad inpediendam rem actam, quæ summa ope adproperata erat, ne inpe-

*Senatores]
Campani
securi per-
cuiuntur.*

diri post
Tarea h
volens ar
ni: & q
vellet, re
" [inquit] i
" multo to
" te occidit
" profecto
modo, "
" senatus
" Quando
" pinquis a
" mea con
" quid ind
" quidem
" meis;
" vindicta
reterat, p
pedes imp
XVL
net Campan
vnius senat
Citatum h
dunt. Hanc
sua sponte

diri possit. Confurgentem jam Fulvium *U. e. 541.*
 Taurea Jubellius Campanus, per mediam *a. C. 211.*
 vadens urbem turbamque, nomine inclama-
 vit: &, quum, mirabundus quidnam sese
 vellet, resedisset Flaccus, « Me quoque,
 » [inquit] jube occidi, ut gloriari possis,
 » multo fortiozem, quam ipse es, virum abs
 » te occisum esse. » Quum Flaccus negaret,
 » profecto satis compotem mentis esse, »
 modo, « prohiberi etiam se, si id vellet,
 » senatusconsulto, » diceret: tum Jubellius,
 » Quandoquidem, [inquit] capta patria, pro-
 » pinquis amicisque amissis, quum ipse manu
 » mea conjugem liberosque interfecerim, ne
 » quid indigni paterentur, mihi ne mortis
 » quidem copia eadem est, quæ his civibus
 » meis; petatur a virtute invisæ hujus vitæ
 » vindicta. » Atque ita gladio, quem veste
 texerat, per adversum pectus transfixus, ante
 pedes imperatoris moribundus procubuit.

XVI. QUIA, & quod ad supplicium adti-
 net Campanorum, & pleraque alia, de Flacci
 unius sententia acta erant; mortuum Ap-
 Claudium sub ditionem Capuæ, quidam tra-
 dunt. Hunc quoque ipsum Tauream neque
 sua sponte venisse Cales, neque sua manu

U. c. 547.
a. C. 211. interfectum; sed, dum inter ceteros ad pa-
lum deligatur, quia parum inter strepitus
exaudiri possent, quæ vociferabatur, silen-
tium fieri Flaccum iussisse: tum Tauream
illa, quæ ante memorata sunt, dixisse, « vi-
» rum se fortissimum ab nequaquam pari ad
» virtutem occidi. » Sub hæc dicta, iussu
proconsulis præconem ita pronunciaffe:
« Licetor, viro forti adde virgas, & in eum
» primum lege age. » Lectum quoque sena-
tusconsultum, priusquam securi feriret, qui-
dam auctores sunt. Sed, quia adscriptum in
senatusconsulto fuerit, « si ei videretur, in-
» tegram rem ad senatum rejiceret, » inter-
pretatum esse, quid magis e republica duce-
ret, æstimationem sibi permissam. Capuam a
Calibus reditum est, Atellaque & Calatia in
deditionem acceptæ. Ibi quoque in eos, qui
capita rerum erant, animadversum. Ita ad
septuaginta (e) principes senatus interfecti;
trecenti ferme nobiles Campani in carcerem
conditi; alii, per sociorum Latini nominis
urbes in custodias dati, variis casibus inte-
rierunt: multitudo alia civium Campano-
rum venundata. De urbe agroque reliqua

*Cives Cam-
pani ve-
numdati:
urbs serva-
ta;*

(e) *œloginia Gron. Crev.*

consultatio fuit, quibusdam delendam censentibus urbem prævalidam, propinquam, inimicam. Ceterum præfens utilitas vicit. Nam propter agrum, quem omni fertilitate terræ fatis constabat primum in Italia esse, urbs servata est, ut esset aliqua aratorum sedes. Urbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumque & infitorum opificumque retenta: ager omnis & tecta publica populi Romani facta. Ceterum habitari tantum, tamquam urbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum civitatis, nec senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse: sine consilio publico, sine imperio multitudinem, nullius rei inter se sociam, ad consensum inhabilem fore: præfectum ad jura reddenda ab Roma quotannis missuros. Ita ad Capuam res compositæ, consilio ab omni parte laudabili. Severe & celeriter in maxime noxios animadversum: multitudo civium dissipata in nullam spem reditus: non favitum incendiis ruinisque in tecta innoxia murosque: & cum emolumento quæsita etiam apud socios lenitatis species, incolumitate urbis nobilissimæ opulentissimæque, cujus ruinis omnis Campania, omnes, qui Campa-

*U. e. 547.
a. C. 217.*

*sed ita ut
nullum in
ea esset
corpus ci-
vitatatis.*

U. c. 541.
a. C. 211.

niam circa adcolunt, populi ingemuissent: confessio expressa hosti, quanta vis in Romanis ad expetendas pœnas ab infidelibus fociis, & quam nihil in Hannibale auxilii ad receptos in fidem tuendos esset.

XVII. ROMANI Patres, perfuncti, quod ad Capuam adtinebat, cura, C. Neroni ex iis duabus legionibus, quas ad Capuam habuerat, sex millia peditum, & trecentos equites, quos ipse legisset, & focium Latini nominis peditum numerum parem, & octingentos equites decernunt. Eum exercitum Puteolis in naves inpositum Nero in Hispaniam transportavit. Quum Tarraconem navibus venisset, expositisque ibi copiis, & navibus subductis, socios quoque navales multitudinis augendæ caussa armasset; profectus ad Iberum flumen, exercitum ab T. Fonteio & L. Marcio accepit. Inde pergit ad hostes ire. Hasdrubal Hamilcaris ad Lapides atros castra habebat in Aufetanis. Is locus est inter oppida Illiturgin & Mentissam. Hujus saltus fauces Nero occupavit. Hasdrubal, ne in arto res esset, caduceatorem misit, qui promitteret, si inde missus foret, se omnem exercitum ex Hispania deportaturum. Quam

*Nero ite in
Hispaniam.*

*Hasdrubal
circumven-
tus fraude
elabitur.*

LIBER
rem quoniam
diem postea
ut Romani se
arcibus urbium
præfida dedo
fraude Pœni
vit, extemp
tota nocte,
Hasdrubal,
saltu iussit.
ea nocte
hostem fil
dendum po
Ventum po
sed loquen
quæ in re
posterum
spatium
die res fit
rando palat
clam e
& postquam
erat, jam
erant, sed
timore sim
Jam ferme

rem quum læto animo Romanus accepisset, diem postero Hasdrubal conloquio perivit, ut Romani leges conscriberent de tradendis arcibus urbium, dieque statuenda, ad quam præsidia deducerentur, suaque omnia sine fraude Pœni deportarent. Quod ubi impetrauit, extemplo primis tenebris, atque inde tota nocte, quod gravissimum exercitus erat, Hasdrubal, quacumque posset, evadere e saltu iussit. Data sedulo opera est, ne multi ea nocte exirent, ut ipsa paucitas, quum ad hostem silentio fallendum aptior, tum ad evadendum per artas semitas ac difficiles esset. Ventum insequenti die ad conloquium est: sed loquendo plura scribendoque, dedita opera, quæ in rem non essent, die consumto, in postero dilatatum est. Addita insequens nox spatium dedit & alios emittendi: nec postero die res finem invenit. Ita aliquot dies disceptando palam de legibus, noctesque emittendis clam e castris Carthaginiensibus, absumptæ: & postquam major pars emissa exercitus erat, jam ne iis quidem, quæ ultro dicta erant, stabatur: minusque ac minus (cum timore simul fide decrescente) conveniebat. Jam ferme pedestes omnes copiæ evaserant

U. c. 541.
a. C. 211.

U. c. 541.
a. C. 211.

e saltu : quum prima luce densa nebula factum omnem camposque circa intexit. Quod ubi sensit Hasdrubal, mittit ad Neronem, qui in posterum diem conloquium differret. Illum diem religiosum Carthaginiensibus ad agendum quidquam rei seriae esse. Ne tum quidem suspecta fraus. Quum data esset venia ejus diei, extemplo Hasdrubal, cum equitatu elephantisque castris egressus, sine ullo tumultu in tutum evasit. Hora ferme quarta dispulsa sole nebula aperuit diem, vacuaque hostium castra conspexerunt Romani. Tum demum Claudius, Punicam fraudem agnoscens, ut se dolo captum sensit, proficiscentem infestit sequi, paratus conflare acie : sed hostis detrectabat pugnam, levia tamen proelia inter extremum Punicum agmen praecursoresque Romanorum fiebant.

XVIII. INTER haec Hispaniae populi, nec qui post cladem acceptam defecerant, redibant ad Romanos, nec ulli novi deficiebant. Et Romae senatui populoque, post receptam Capuam, non Italiae jam major, quam Hispaniae, cura erat. Et exercitum augeri, & imperatorem mitti placebat. Nec tamen, quem mitterent, satis constabat, quam illud, ubi

duo summi in
cidissent, et
extraordinari
alii alium non
sum est, ut
Hispaniam co
consules elix
qui se tanto
mina profite
tio est, re
desiderium
ta itaque
mitionum
atque in
ora princip
fremuntque
de republi
niam im
Cornelius
filius, qua
professus s
spici poss
quam omni
ac favore
stumque in
(f) . . .

LIBER XXVI CAP. XVIII 45

duo summi imperatores intra dies triginta cecidissent, qui in locum duorum succederet, extraordinaria cura deligendum esse. Quum alii alium nominarent, postremum eo decursum est, ut populi proconsuli creando in Hispaniam comitia haberet: diemque comitiis consules edixerunt. Primo exspectaverant, ut, qui se tanto imperio dignos crederent, nomina profiterentur. Quæ ut destituta exspectatio est, redintegratus luctus acceptæ cladis, desiderium quæ imperatorum amissorum. Mœsta itaque civitas, prope inops consilii, comitiorum die tamen in campum descendit: atque in magistratus versi circumspiciunt ora principum, aliorum alios intuentium, fremuntque, adeo perditas res desperatumque de republica esse, ut nemo audeat in Hispaniam imperium accipere. Quum subito P. Cornelius, Publii, qui Hispania ceciderat, filius, quatuor & viginti ferme annos natus, professus se petere, in superiore, unde conspici posset, loco constitit. In quem postquam omnium ora conversa sunt, clamore ac favore ominati extemplo sunt felix faustumque imperium. Jussi deinde inire (f)

*U. c. 541.
a. C. 211.*

*Comitia
proconsulz
creando in
Hispaniam.*

(f) add. *confusum* Gron. Crev.

U. c. 541. suffragium, ad unum omnes non centuriæ
a. C. 211. modo, sed etiam homines, P. Scipioni im-
Deligitur perium esse in Hispania iusserunt. Ceterum
P. Scipio post rem actam, ut jam resederat inpetus
annos 24 animorum ardorque, silentium subito ortum
natus. & tacita cogitatio, quidnam egissent, num
 favor plus valuisset, quam ratio (g). Ætatis
 maxime poenitebat: quidam fortunam etiam
 domus horrebant, nomenque, ex funestis dua-
 bus familiis, in eas provincias, ubi inter
 sepulcra patris patruisque res gerendæ essent,
 proficiscentis.

XIX. QUAM ubi ab re tanto inpetu acta
 sollicitudinem curamque hominum animadver-
 tit, advocata concione, ita de ætate sua im-
 perioque mandato, & bello, quod gerendum
 esset, magno elatoque animo differuit, ut
 ardorem eum, qui resederat, excitaret rur-
 sus novaretque; & impleret homines certio-
 ris spei, quam quantam fides promissi humani,
 aut ratio ex fiducia rerum subicere solet.

Scipionis
artes apud
multitudi-
nem.

Fuit enim Scipio non veris tantum virtutibus
 mirabilis, sed arte quoque quadam ab juvena
 in ostentationem earum compositus: pleraque

(g) quidnam egissent novi, quod favor &c.
 Gron. Crev.

apud multitudi-
 species, et
 agens: fore ut
 animi, fore ut
 oraculi missa
 tur (h). Ad
 rans animos
 nullo die pri-
 rem egit, et

fusque ad
 in secreto

qui per o
 sulto, se

apud quos
 esse; retin

prius vulg
 anguis in

cubiculo

ejus spec

luram rep
 miraculis
 quin potius
 tale quidq

(h) et

(i) et
 Gron. Crev.

apud multitudinem, aut per nocturnas visa species, aut velut divinitus mente monita, agens: sive & ipse capti quadam superstitione animi, sive ut imperia consiliaque, velut sorte oraculi missa, sine cunctatione exsequerentur (h). Ad hoc jam inde ab initio præparans animos, ex quo togam virilem sumsit, nullo die prius ullam publicam privatamque rem egit, quam in Capitolium iret, ingressusque ædem consideret: & plerumque solus in secreto ibi tempus tereret (i). Hic mos, qui per omnem vitam servabatur, seu consulto, seu temere, vulgatæ opinioni fidem apud quosdam fecit, stirpis eum divinæ virum esse; retulitque famam, in Alexandro Magno prius vulgatam, & vanitate & fabula parem, anguis inmanis concubitu conceptum, & in cubiculo matris ejus persæpe visam prodigii ejus speciem, interventuque hominum evolutam repente atque ex oculis elapsam. His miraculis numquam ab ipso elusa fides est: quin potius aucta arte quadam, nec abnuendi tale quidquam, nec palam adfirmandi. Multa

U. c. 541.
a. C. 211.

Divina
stirpe satus
creditur.

(h) *assequeretur* Gron. Crev.

(i) & *plerumque tempus solus in secreto ibi tereret* Gron. Crev.

*U. c. 541.
a. C. 211.*

alia ejusdem generis, alia vera, alia adsimulata, admirationis humanæ in eo juvene excesserant modum: quibus freta tunc civitas, ætati haudquaquam maturæ tantam molem rerum, tantumque imperium permisit. Ad eas copias, quas ex vetere exercitu Hispania habebat, quæque a Puteolis cum C. (k) Nerone trajectæ erant, decem millia militum & mille equites adduntur: & M. Junius Silanus proprætor adjutor ad res gerendas datus est. Ita cum triginta navium classe (omnes autem quinqueremes erant) ostiis Tiberinis profectus præter oram Tusci maris, Alpes atque Gallicum sinum, & deinde Pyrenæi (l) circumvectus promontorium, Emporiis urbe Græca (oriundi & ipsi a Phocæa sunt) copias exposuit: inde sequi navibus jussis, Tarracœnem pedibus profectus, conventum omnium sociorum (etenim legationes ad famam adventus ejus ex omni se provincia effuderant) habuit. Naves ibi subduci jussit, remissis quatuor triremibus Massiliensium, quæ officii causa ab domo profectæ fuerant. Responsa inde legationibus suspensis varietate tot casuum dare cœpit, ita elato ab ingenti

(k) C. I. Claudio Gron. Crev. virtut-

(l) Pyrenes Gron. Crev.

*Venit in
Hispaniam.*

LIBER
virtutum
ferox verbum
que dicitur
fides
XX. PRO
res sociorum
laudavitque m
dibus deincep
nec fructum
passi, omni
sociosque
secum habe
adpareret,
quis obstac
ni Silanus, &
Scipio, omni
erant, matu
concessit. N
pionis erat
divinatio qu
timoris red
rem inferens
cesserant: H
num & Gale
xime supra C
Hamilcaris
Tom. VI.

virtutum suarum fiducia animo, ut nullum *U. c. 5470*
a. C. 2110
ferox verbum excideret; ingensque omnibus,
quæ diceret, quum majestas inesset, tum
fides.

XX. PROPECTUS ab Tarracone, & civitates sociorum & hiberna exercitus adiit: conlaudavitque milites, quod, duabus tantis claudibus deinceps icti, provinciam obtinuissent: nec fructum secundarum rerum sentire hostes passi, omni cis Iberum agro eos arcuissent, sociosque cum fide tutati essent. Marcium secum habebat cum tanto honore, ut facile adpareret, nihil minus, quam vereri, ne quis obfaret gloriæ suæ. Successit inde Neroni Silanus, & in hiberna novi milites deducti. Scipio, omnibus, quæ adeunda agendaque erant, mature aditis peractisque, Tarraconem concessit. Nihilo minor fama apud hostes Scipionis erat, quam apud cives sociosque; & divinatio quædam futuri, quo minus ratio timoris reddi poterat aborti temere, majorem inferens metum. In hiberna diversi concesserant: Hasdrubal Gisgonis usque ad Oceanum & Gades: Mago in mediterranea, maxime supra Castulonensem saltum: Hasdrubal Hamilcaris filius proximus Ibero circa Sagun-

*V. c. 34.
a. C. 211.*

*Punica
classis ad
Tarentum.*

tum hibernavit. Æstatis ejus extremo, quo
capta est Capua, & Scipio in Hispaniam
venit, Punica classis, ex Sicilia Tarentum
adcita ad arcendos commeatus præsidii Ro-
mani, quod in arce Tarentina erat, claufe-
rat quidem omnes ad arcem a mari aditus;
sed adfidendo diutius arriorem annonam sociis,
quam hosti, faciebat. Non enim tantum sub-
vehi oppidanis per pacata litora apertosque
portus præsidio navium Punicarum poterat,
quantum frumenti classis ipsa turba navali
mixta ex omni genere hominum absumebat:
ut arcis præsidium etiam sine invento (quia
pauci erant) ex ante præparato sustentari
posset; Tarentinis classique ne inventum qui-
dem subficeret. Tandem majore gratia, quam
venerat, classis dimissa est. Annona haud
multum laxaverat: quia, remoto maritimo
præsidio, subvehi frumentum non poterat.

XXI. EJUSDEM æstatis exitu, M. Marcellus
ex Sicilia provincia quum ad urbem venisset,
a C. Calpurnio prætore senatus ei ad ædem
Bellonæ datus est. Ibi quum de rebus a se
gestis differuisset, questus leniter non suam
magis, quam militum, vicem, quod provin-
cia confecta exercitum deportare non licuisset,

LIBER XXVI CAP. XXI 31

postulavit, ut triumphanti urbem inire liceret. Id non impetravit. Quum multis verbis actum esset, utrum minus conveniret, cujus nomine absentis, ob res prospere ductu ejus gestas, supplicatio decreta foret, & Diis immortalibus habitus honos, ei præsentem negare triumphum; an, quem tradere exercitum successori jussissent, (quod, nisi manente in provincia bello, non decerneretur) eum quasi debellato triumphare, quum exercitus, testis meriti atque inmeriti triumphum, abesset; medium visum, ut ovans urbem iniret. Tribuni plebis ex auctoritate senatus ad populum tulerunt, ut M. Marcello, quo die urbem ovans iniret, imperium esset. Pridie, quam urbem iniret, in monte Albano triumphavit. Inde ovans multam præ se prædam in urbem intulit. Cum simulacro captarum Syracusarum, catapultæ ballistæque, & alia omnia instrumenta belli lata, & pacis diuturnæ regiæque opulentiae ornamenta, argenti ærisque fabricati vis, alia suppellex, pretiosaque vestis, & multa nobilia signa, quibus inter primas Græciæ urbes Syracusæ ornatae fuerant. Punicæ quoque victoriæ signum, octo ducti elephantum. Et non minimum fuit spectaculum

U. c. 546.
a. C. 211.

Marcellus
ovans urbem iniret.

U. C. 541.
a. C. 211.

cum coronis aureis præcedentes Sosis Syracusanus, & Mericus Hispanus: quorum altero duce nocturno Syracusas introitum erat; alter Nasum, quodque ibi præsidii erat, prodiderat. His ambobus civitas data, & quingena jugera agri. Sofidi in agro Syracusano, qui aut regius, aut hostium populi Romani fuisset, & ædes Syracusis cujus vellet eorum, in quos belli jure animadversum esset: Merico Hispanisque, qui cum eo transferant, urbs agerque in Sicilia ex iis, qui a populo Romano defecissent, iussa dari. Id M. Cornelio mandatum, ut, ubi ei videretur, urbem agrumque eis adsignaret. In eodem agro Belligeni, per quem inlectus ad transitionem Mericus erat, quadringenta jugera agri decreta. Post professionem ex Sicilia Marcelli, Punica classis octo millia peditum, tria Numidarum equitum exposuit. Ad eos Murgantina desciverunt terræ. (1) Secutæ defectionem earum Hybla & Macella sunt, & ignobiliores quædam aliæ. Et Numidæ, præfecto Mutine, vagi per totam Siciliam, sociorum populi Romani agros urebant. Super hæc exercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex provincia esset, par-

(1) *Ad eos Murgantini descivere Gron. Crev.*

tim quod in
fegni fignat
ad seditione
has difficultate
tum animos,
gendo, fedu
defecerant,
his Murganti
que debebat

provinciam
a Pœnis &
hiam Mac
Macedonia
Fulvius, R
tus, quum
ret, præ
vit T. M
Manlius,
quum tur
fus populi
bunal conti
verba audi
suffragium,
bus exspect
oculorum

LIBER XXVI CAP. XXII 53

tim quod in oppidis hibernare vetiti erant, *U. a. 341.*
 fegni fungebantur militia: magisque eis auctor *a. C. 211.*
 ad feditionem, quam animus, deerat. Inter
 has difficultates M. Cornelius prætor & mili-
 tum animos, nunc consolando, nunc casti-
 gando, sedavit, & civitates omnes, quæ
 defecerant, in ditionem redegit: atque ex
 his Murgantiam Hispanijs, quibus urbs ager-
 que debebatur, ex senatusconsulto adtribuit.

XXII. CONSULES, quum ambo Apuliam
 provinciam haberent, minusque jam terroris
 a Pœnis & Hannibale esset, fortiri iussi Apu-
 liam Macedoniamque provincias. Sulpicio
 Macedonia evenit, isque Lævino successit.
 Fulvius, Romam comitiorum causa arcessi-
 tus, quum comitia consulibus rogandis habe-
 ret, prærogativa Veturia juniorum declara-
 vit T. Manlium Torquatam & T. Otacilium.
 Manlius, qui præsens erat, gratulandi causa
 quum turba cõiret, nec dubius esset consen-
 sus populi, magna circumfusis turba ad tri-
 bunal consulis venit; petitque, ut pauca sua
 verba audiret, centuriamque, quæ tulisset
 suffragium, revocari juberet. Erectis omni-
 bus expectatione, quidnam postulaturus esset,
 oculorum valerudinem excusavit. «Inpuden-
 sat»

*Manlius
 consula-
 tum recu-
 sat.*

U. c. 541. » tem & gubernatorem & imperatorem esse;
a. C. 211. » qui, quum alienis oculis ei omnia agenda
 » sint, postulet sibi aliorum capita ac fortu-
 » nas committi. Proinde, si videretur, & re-
 » dire in suffragium Veturiam juniorum ju-
 » beret, & meminisset in consulibus crean-
 » dis belli quod in Italia sit, temporumque
 » reipublicæ. Vixdum requiesse aures a stre-
 » pitu & tumultu hostili, quo paucos ante
 » menses adfederint prope mœnia Romana. »
 Post hæc cum centuria frequens subclama-
 set, « nihil se mutare sententiæ, eosdemque
 » consules dicturos esse; » tum Torquatus,
 « Neque ego vestros, [inquit] mores consul
 » ferre potero, neque vos imperium meum.
 » Redite in suffragium, & cogitate bellum
 » Punicum in Italia, & hostium ducem Han-
 » nibalem esse. » Tum centuria, & auctori-
 tate mota viri, & admirantium circa fremitu,
 petit a consule, ut Veturiam seniorum cita-
 ret: « Velle se cum majoribus natu conloqui,
 » & ex auctoritate eorum consules dicere. »
 Citatis Veturiæ senioribus, datum secreto in
 Ovili cum his conloquendi tempus. Seniores
 de tribus consulendum dixerunt esse, duobus
 jam plenis honorum, Q. Fabio & M. Mar-

LIBR X
 cello, & si
 Penns confidit
 Livium eg
 terra marique
 salutatione data
 suffragium inco
 fulgentem tum
 rium abentes
 prerogativa
 Eludant man
 si qua sit
 gunt magi
 viores tem
 aut multu
 fieri posse
 res consul
 fragio m
 rentum c
 liberos a
 XXIII
 Manlius N
 C. Latorius
 sunt. Forte
 nocuerat,
 niti inter
 legam ablat

cello, &, si utique novum aliquem adversus Pœnos consulem creari vellent, M. Valerium Lævinum egregie adversus Philippum regem terra marique res gessisse. Ita de tribus consultatione data, senioribus dimissis, juniores suffragium ineunt. M. Claudium Marcellum, fulgentem tum Sicilia domita, & M. Valerium absentes consules dixerunt. Auctoritatem prærogativæ omnes centuriæ secutæ sunt. Eludant nunc antiqua mirantes. Non equidem, si qua sit sapientium civitas, quam docti fingunt magis, quam norunt, aut principes graviores temperantioresque a cupidine imperii, aut multitudinem melius moratam censeam fieri posse. Centuriam vero juniorum seniores consulere voluisse, quibus imperium suffragio mandaret, vix ut verisimile sit, parentum quoque hoc seculo vilis levisque apud liberos auctoritas fecit.

XXIII. PRÆTORIA inde comitia habita. P. Manlius Vulso, & L. Manlius Acidinus, & C. Lætorius, & L. Cincius Alimentus creati sunt. Forte ita incidit, ut comitiis perfectis nunciaretur, T. Otacilium, quem T. Manlio, nisi interpellatus ordo comitorum esset, collegam absentem daturus fuisse videbatur po-

*U. c. 541.
a. C. 211.*

*Alii
consules
creantur.*

*V. a. 541.
a. C. 211.*

*Ludi Apollinares vo-
si in perpetuum.*

pulus, mortuum in Sicilia esse. Ludi Apollinares & priore anno fuerant, &, eo anno ut fierent, referente Calpurnio prætore, senatus decrevit, ut in perpetuum voverentur. Eodem anno prodigia aliquot visa nunciataque sunt. In æde Concordiæ Victoria, quæ in culmine erat, fulmine icta decussaque, ad Victorias, quæ in antefixis erant, hæsit, neque inde procidit. Et Anagnia & Fregellis nunciatum est, murum portasque de cælo tactas: & in foro Sudertano sanguinis rivos per diem totum fluxisse, & Ereti lapidibus pluuisse, & Reate mulam peperisse. Ea prodigia hostiis majoribus sunt procurata, & obsecratio in unum diem populo indicta, & novemdiale sacrum. Sacerdotes publici aliquot eo anno demortui sunt, novique subfecti: in locum Manii (m) Æmilii Numidæ decemviri sacrorum M. Æmilii Lepidus: in locum M. Pomponii Mathonis pontificis C. Livius: in locum Sp. Carvili Maximi auguris M. Servilius. T. Otacilius Crassus pontifex quia exacto anno mortuus erat, ideo nominatio in locum ejus non est facta. C. Clau-

(m) M. Gron. Crev.

dus fames
derat, fames

XXIV. PA

vins, mem

principum mi

ipsum concili

venit. Ubi q

tam (n), in

secundarum

» inde a ma

» colendi

» rem atq

» alios in

» quam

» futuros

» narum i

» pum e

» quor

» & eo

» urbibus

» excedat

» habeant

» Æroli a

» rum se

» ditionis

(n) ca

LIBER XXVI CAP. XXIV 57

dius flamen Dialis, quod exta perperam de-
derat, flaminio abiit.

*U. c. 541;
a. C. 211.*

XXIV. PER idem tempus M. Valerius Læ-
vinus, tentatis prius per secreta conloquia
principum animis, ad indictum ante ad id
ipsum concilium Ætolorum classe expedita
venit. Ubi quum Syracusas Capuamque cap-
tam (n), in fidem in Sicilia Italiaque rerum
secundarum, ostentasset, adjecissetque, «jam
» inde a majoribus traditum morem Romanis
» colendi focios, ex quibus alios in civita-
» tem atque æquum secum jus accepissent,
» alios in ea fortuna haberent, ut focii esse,
» quam cives, mallent. Ætolos eo in majore
» futuros honore, quod gentium transmari-
» narum in amicitiam primi venissent. Philip-
» pum eis & Macedonas graves adcolas esse;
» quorum se vim ac spiritus & jam fregisse,
» & eo redacturum esse, ut non his modo
» urbibus, quas per vim ademissent Ætolis;
» excedant, sed ipsam Macedoniam infestam
» habeant. Et Acarnanas, quos ægre ferrent
» Ætoli a corpore suo diremtos, restitutu-
» rum se in antiquam formulam jurisque ac
» ditionis eorum. » Hæc dicta promissaque

*Valerij
oratio
apud
Ætolos.*

(n) *captas Gron. Crev.*

U. c. 541.
a. C. 211.

Fœdus
cum
Ætolis.

ab Romano imperatore, Scopas, qui tum prætor gentis erat, & Dorymachus, princeps Ætolorum, adfirmaverunt auctoritate sua, minore cum verecundia & majore cum fide vim majestatemque populi Romani extollentes. Maxime tamen spes potiundæ movebat Acarnaniæ. Igitur conscriptæ conditiones, quibus in amicitiam societatemque populi Romani venirent: additumque, « ut, si » placeret vellentque, eodem jure amicitiae » Elei, Lacedæmoniique, & Attalus, & Pleu- » ratus, & Scerdilædus essent.» (Asiæ Attalus, hi Thracum & Illyriorum reges.) Bel- » lum ut extemplo Ætoli cum Philippo terra » gererent. Navibus ne minus viginti quin- » queremibus adjuvaret Romanus. Urbium » Corcyræ tenus ab Ætolia incipienti solum, » tectaque, & muri cum agris, Ætolorum; » alia omnis præda populi Romani esset. Da- » rentque operam Romani, ut Acarnaniam » Ætoli haberent. Si Ætoli pacem cum Philip- » po facerent; fœderi adscriberent, ita ratam » eorum pacem, si Philippus arma ab Roma- » nis fociisque, quique eorum ditionis essent, » abstinuisset. Item, si populus Romanus fœ- » dere jungeretur regi, ut caveret, ne jus ei

LIBER
» belli inter
Hæc conve
Olympia
nis, ut rest
fuit polita
ma diutius
petimento
extemplo
lum, & La
est propinq
quo ipsa e
cem vi o
nanum cap
quoque fan
ne Italian
posset resp
XXV.
hibernan
moturus
finitimasq
tas ut Mac
tam in Ori
fecit: egre
terrore mo
Vatania
(e) et

» belli inferendi Ætolis sociisque eorum esset.» *U. c. 546*
a. C. 211.
 Hæc convenerunt, conscriptaque biennio post Olympiæ ab Ætolis, in Capitolio ab Romanis, ut testata sacratis monumentis essent, sunt posita. Moræ causa fuerant retenti Romæ diutius legati Ætolorum. Nec tamen impedimento id rebus gerendis fuit. Et Ætoli extemplo moverunt adversus Philippum bellum, & Lævinus Zacynthum (parva insula est propinqua Ætolis: urbem unam eodem, quo ipsa est, nomine habet; eam præter arcem vi cepit) & Cœniadas, Nasumque Acarnanum captas Ætolis contribuit. Philippum quoque satis implicatum bello finitimo ratus, ne Italiam Pœnosque & pacta cum Hannibale posset respicere, Corcyram ipse se recepit.

*Res gesta
 ab
 Ætolis
 & a
 Valerio.*

XXV. PHILIPPO Ætolorum defectio Pellæ hibernanti adlata est. Itaque, quia primo vere moturus exercitum in Græciam erat, Illyrios finitimasque eis (o) urbes alterno metu quietas ut Macedonia haberet, expeditionem subitam in Oricinorum atque Apolloniatium fines fecit: egressosque Apolloniatas, cum magno terrore atque pavore, compulit intra muros. Vastatis proximis Illyrici, in Pelagoniam

*Philippi
 Macedo-
 num regis
 expeditio-
 nes.*

(o) ei Gron.

U. c. 541.
a. C. 211.

eadem celeritate vertit iter : inde Dardano-
rum urbem, sitam in Macedonia, transitum
Dardanis facturam, cepit. His raptim actis,
memor Ætolici junctique cum eo Romani
belli, per Pelagoniam, & Lyncum, (p)
Bottizæam, in Thessaliam descendit. Ad bel-
lum secum adversus Ætolos capeffendum in-
citari posse homines credebat : &, relicto ad
fauces Thessaliæ Perseo cum quatuor milli-
bus armatorum ad arcendos aditu Ætolos,
ipse, priusquam majoribus occuparetur rebus,
in Macedoniam, atque inde in Thraciam exer-
citum ac Mædos duxit (q). Incurrere ea gens
in Macedoniam solita erat; ubi regem occu-
patum externo bello, ac sine præsidio esse
regnum sensisset. Ad Phragandas igitur vastare
agros, & urbem Jamphorinam, caput arcem-
que Mædicæ, obpugnare cœpit. Scopas, ubi
profectum in Thraciam regem, occupatumque
ibi bello audivit, armata omni juventute
Ætolorum, bellum inferre Acarnaniæ parat.
Adversus quod (r) Acarnanum gens & viri-
bus inpar, & jam Æniadas Nasumque amissa

*Acarna-
num stu-
penda con-
juratio.*

(p) add. & Gron. Crev.

(q) eduxit Gron. Crev.

(r) quos Gron.

LIBER
cernens, Rom
ira majis
Conjugibus
sexaginta ann
ab quindecim
nisi victores,
acie excessivi
mensa, lare
in populares
potuerunt
precatique
rum in aci
tegerent,
SITI SUNT
VIM ATQ
PATRIA
RUNT. P
extremis
runt. N
res in di
id quod i
Jamphorin
alio succ
daverat p
deinde
(s) ob

LIBER XXVI CAP. XXV 61

cernens, Romanaque insuper arma ingruere, *U. c. 541d*
 ira magis instruit, quam consilio, bellum. *a. C. 211a*
 Conjugibus liberisque & senioribus supra
 sexaginta annos in propinquam Epirum missis,
 ab quindecim ad sexaginta annos conjurant,
 nisi victores, se non redituros. Qui victus
 acie excessisset, eum ne quis urbe, tecto,
 mensa, lare reciperet, diram execrationem
 in populares, obtestationem quam sanctissimam
 potuerunt adversus hospites, composuerunt:
 precatique simul Epirotas sunt, ut, qui suo-
 rum in acie cecidissent, eos uno tumulo con-
 tegerent, adhiberentque humatis titulum: HIC
 SITI SUNT ACARNANES, QUI, ADVERSUS
 VIM ATQUE INJURIAM ÆTOLORUM PRO
 PATRIA PUGNANTES, MORTEM OBCUBUE-
 RUNT. Per hæc incitatis animis, castra in
 extremis finibus suis obvia (s) hosti posue-
 runt. Nunciis ad Philippum missis, quanto
 res in discrimine esset, omittere Philippum,
 id quod in manibus erat, coegerunt bellum,
 Jamphorina per deditionem recepta, & prospero
 alio successu rerum. Ætolorum inpetum tar-
 daverat primo conjurationis fama Acarnanicæ:
 deinde auditus Philippi adventus, regredi

(s) obviam Gron.

V. c. 541. etiam in intimos coëgit fines. Nec Philippus,
a. C. 211. quamquam, ne obprimerentur Acarnanes,
itineribus magnis ierat, ultra Dium est pro-
gressus. Inde, quum audisset reditum Æto-
lorum ex Acarnania, & ipse Pellam rediit.

XXVI. LÆVINUS, veris principio a Corcyra
profectus navibus, superato Leucata (t)
promontorio, quum venisset Naupaetum,
Anticyram inde se petiturum edixit, ut præsto
ibi Scopas Ætolique essent. Sita Anticyra est
in Locride læva parte sinum Corinthiacum
intranantibus. Breve terra iter eo, brevis navi-
gatio ab Naupaeto est. Tertio ferme post die
utrimque obpugnari cœpta est. Gravior a mari
obpugnatio erat; quia & tormenta machinæ-
que omnis generis in navibus erant, & Ro-
mani inde obpugnabant. Itaque intra paucos
dies recepta urbs per deditionem Ætolis tra-
ditur, præda ex pacto Romanis cessit. Literæ
Lævino redditæ, consulem eum absentem
declaratum, & successorem venire P. Sulpi-
cium. Ceterum, diurno ibi morbo impli-
citus, serius spe omnium Romam venit. M.
Marcellus, quum Idibus Martiis consulatum
inisset, senatum eo die, moris modo caussa,

*Anticyram
obpugnat
Lævinus.*

V. c. 542.
a. C. 210.

*M. Clau-
dio Mar-
cello IV.
M. Vale-
rio Lævino
II, Coss.*

(t) *Leucate Gron. Crev.*

habuit : professus, « nihil se, absente colle-
 » ga, neque de republica, neque de provin-
 » ciis, acturum. Scire se, frequentes Sicu-
 » los prope urbem in villis obrectatorum
 » suorum esse. Quibus, tantum abesse, ut
 » per se non liceat palam Romæ crimina edita
 » fictaque ab inimicis vulgare, ut, ni simu-
 » larent aliquem sibi timorem, absente col-
 » lega, dicendi de consule esse, ipse eis ex-
 » templo daturus senatum fuerit. Ubi quidem
 » collega venisset, non passurum quidquam
 » prius agi, quam ut Siculi in senatum intro-
 » ducantur. Delectum prope a M. Cornelio
 » per totam Siciliam habitum, ut quampluri-
 » mi questum de se Romam venirent. Eum-
 » dem literis falsis urbem implese, bellum
 » in Sicilia esse, ut suam laudem minuat. »
 Moderati animi gloriam eo die adeptus con-
 sul, senatum dimisit; ac prope justitium om-
 nium rerum futurum videbatur, donec alter
 consul ad urbem venisset. Otium, ut solet,
 excitavit plebis rumores: « belli diuturnitate,
 » & vastatos agros circa urbem, qua infesto
 » agmine isset Hannibal, & exhaustam delecti-
 » bus Italiam, & (u) prope quotannis exer-

U. C. 542.
 a. C. 210.

Querela
 P. R.

(u) & del. Gron. Crey.

V. c. 542. » citus cæsos » querebantur; « & consules
a. C. 210. » bellicosos ambo, viros acres nimis & fero-
 » ces, creatos, qui vel in pace tranquilla
 » bellum excitare possent, nedum in bello
 » respirare civitatem forent passuri.»

*Incendium
 Roma.*

XXVII. INTERRUPTIT hos sermones nocte,
 quæ pridie Quinquatrus fuit, pluribus simul
 locis circa forum incendium ortum. Eodem
 tempore septem tabernæ, quæ postea quin-
 que, & argentariæ, quæ nunc novæ adpel-
 lantur, arsere. Comprehensa postea privata
 ædificia: neque enim tum basilicæ erant:
 comprehensæ lautumiæ, forumque piscato-
 rium, & atrium regium. Ædes Vestæ vix
 defensa est tredecim maxime servorum opera,
 qui in publicum redempti ac manumissi sunt.
 Nocte ac die continuatum incendium fuit.
 Nec ulli dubium erat, humana id fraude fac-
 tum esse, quod pluribus (x) simul locis, &
 iis diversis, ignes coorti essent. Itaque con-
 sul ex auctoritate senatus pro concione edi-
 xit, qui, quorum opera id conflatum incen-
 dium, profiteretur, præmium fore, libero
 pecuniam, servo libertatem. Eo præmio in-
 ductus Campanorum Calaviorum servus (Man-
 nus ei nomen erat) indicavit, « dominos &
 (x) plurimis Gron. Crev. quin-

» quinque præm-
 » nos, quorum
 » percussit am-
 » que facturos
 Comprehensæ ip-
 no elevabatur
 » eum verberib-
 » cessisse, per
 » tuita crimen
 coram coargue-
 facinoris for-
 omnes, atque
 animadversum
 viginti mill-
 prætereunti ci-
 ram est, obse-
 Romam ad
 qua misericor-
 ad ultimum
 panorum a Q-
 » sibi privata
 negare, « null-
 » citus & host-
 » animo esse
 (y) illen
 (z) animo
 Tom, VI.

LIBER XXVI CAP. XXVII 65

» quinque præterea juvenes nobiles Campanos, quorum parentes a Q. Fulvio securi percussi erant, id incendium fecisse; vulgoque facturos alia, ni comprehendantur. » Comprehensi ipsi familiæque eorum. Et primo elevabatur index indiciumque: « pridie eum verberibus castigatum ab dominis discessisse, per iram ac levitatem ex re fortuita crimen commentum. » Ceterum ut coram coarguebantur, & quæstio ex ministris facinoris foro medio haberi cœpta est, fassi omnes, atque in dominos servosque conscios animadversum est. Indici libertas data; & viginti millia æris. Consuli Lævino Capuam prætereunti circumfusa multitudo Campanorum est, obsecantium cum lacrimis, ut sibi Romam ad senatum ire liceret, oratum, si qua misericordia tandem flecti possent, ne se ad ultimum perditum irent, nomenque Campanorum a Q. Flacco deleri finerent. Flaccus, « sibi privatam simultatem cum Campanis, » negare, « nullam (y) esse: publicas inimicitias & hostiles esse, & futuras, quoad eo » animo esse erga populum Romanum (z)

*U. c. 542a
a. C. 210.*

Campanorum fraudulitum.

Campanæ querelas de Flacco deferunt ad Valerium Cos.

(y) *ullam* Gron. Crev.

(z) *animo erga pop. R. esse scires* Gron. Crev.

U. c. 542. » sciret. Nullam enim in terris gentem esse;
a. C. 210. » nullum infestiorum populorum nomini Ro-
 » mano. Ideo se mœnibus inclusos tenere eos:
 » quia, si qui evasissent aliqua, velut feras
 » bestias per agros vagari, & laniare, &
 » trucidare, quodcumque obvium detur. Alios
 » ad Hannibalem transfugisse, alios ad Romam
 » incendendam profectos. Inventurum in se-
 » miusto foro consulem vestigia sceleris Cam-
 » panorum. Vestæ ædem petitam, & æter-
 » nos ignes, & conditum in penetrali fatale
 » pignus imperii Romani. Se minime censere
 » tutum esse, Campanis potestatem intrandi
 » Romana mœnia fieri. » Lævinus Campanos,
 jurejurando a Flacco adactos, quinto die,
 quam ab senatu responsum accepissent, Ca-
 puam redituros, sequi se Romam jussit. Hac
 circumfusum multitudine, simul Siculis ob-
 viam egressis Ætolisque Romam prævit,
 clarissimarum urbium excidio celeberrimis
 viris victos bello accusatos in urbem addu-
 cens. De republica tamen primum ac de pro-
 vinciiis ambo consules ad senatum retulere.

XXVIII. IBI Lævinus, quo statu Macedo-
 nia & Græcia, Ætoli, Acarnanes Locrique
 essent, quasque ibi res ipse egisset terra

marique, ex
 » bellum
 » se compulsi
 » legionemque
 » ris esse ad
 de se deque
 fulum de p
 Decrevere
 » bellumque
 » alter clas
 » Siciliam
 » tore obt
 qui (a)
 quatuor e
 » ris anni
 » consul
 » Galli
 » cujus
 Etruriam
 rogato
 Fulvius
 tumque
 vium fo
 bus legi
 ditum d
 (a)

LIBER XXVI CAP. XXVIII 67

marique, exposuit. « Philippum, inferentem
 » bellum Ætolis, in Macedoniam retro ab
 » se compulsum, ad intima penitus regni abisse,
 » legionemque inde deduci posse. Classẽm fa-
 » tis esse ad arcendum Italia regem. » Hæc
 de se deque provincia, cui præfuerat. Con-
 sulum de provinciis communis relatio fuit.
 Decreverẽ Patres, « Ut alteri consulum Italia
 » bellumque cum Hannibale provincia esset:
 » alter classẽm, cui T. Otacilius præfuisset,
 » Siciliamque provinciam cum L. Cincio præ-
 » tore obtineret. » Exercitus eis duo decreti,
 qui (a) in Etruria Galliaque essent: eæ
 quatuor erant legiones. « Urbanæ duæ superio-
 » ris anni in Etruriam; duæ, quibus Sulpicius
 » consul præfuisset, in Galliam mitterentur.
 » Galliæ & legionibus præesset, quem consul,
 » cujus Italia provincia esset, præfecisset. » In
 Etruriam C. Calpurnius, post præturam pro-
 rogato in annum imperio, missus; & Q.
 Fulvio Capua provincia decreta, proroga-
 tumque in annum imperium. Exercitus ci-
 vium sociorumque minui iussus, ut ex dua-
 bus legionibus una legio, quinque millia pe-
 ditum & trecenti equites essent, dimissis, qui

*Provincia-
 rum
 divisio.*

(a) quæ Gron.

U. s. 542.
a. C. 210.

plurima stipendia haberent : & sociorum septem millia peditum & trecenti equites relinquerentur, eadem ratione stipendiorum habita in veteribus militibus dimittendis. Cn. Fulvio consuli superioris anni, nec de provincia Apulia, nec de exercitu, quem habuerat, quidquam mutatum. Tantum in annum prorogatum imperium est. P. Sulpicius collega ejus omnem exercitum, præter socios navales, jussus dimittere est. Item ex Sicilia exercitus, cui M. Cornelius præfesset, ubi consul in provinciam venisset, dimitti jussus. L. Cincio prætori ad obtinendam Siciliam Cannenses milites dati, duarum instar legionum. Totidem legiones in Sardiniam P. Manlio Vulsoni prætori decretæ, quibus L. Cornelius in eadem provincia priore anno præfuerat. Urbanas legiones ita scribere consules jussi, ne quem militem facerent, qui in exercitu M. Claudii, M. Valerii, Q. Fulvii (b), fuissent; neve eo anno plures, quam una & viginti, Romanæ legiones essent.

*Marcello
obvenit
Sicilia.*

XXIX. His senatusconsultis perfectis, sortiti provincias consules. Sicilia & classis Marcello, Italia cum bello adversus Hannibalem

(b) Q. Fulvii l. Fulviique Gron.

Lævino evenit. Quæ fors, velut iterum captis
 Syraculis, ita exanimavit Siculos, expecta-
 tione fortis in consulum conspectu stantes,
 ut comploratio eorum flebilesque voces &
 extemplo oculos hominum converterent, &
 postmodo sermones præbuerint. Circumibant
 enim senatum cum veste fordida, adfirmantes,
 « se non modo suam quisque patriam;
 » sed totam Siciliam, relicturos, si eo Mar-
 » cellus iterum cum imperio redisset. Nullo
 » suo merito eum ante implacabilem in se
 » fuisse: quid iratum, quod Romam de se
 » questum venisse Siculos sciat, facturum?
 » Obrui Ætnæ ignibus, aut mergi freto, fatius
 » illi insulæ esse, quam velut dedi noxæ inimi-
 » co.» Hæ Siculorum querelæ, domos pri-
 mum nobilium circumlatæ, celebratæque ser-
 monibus, quos partim misericordia Siculorum,
 partim invidia Marcelli excitabat, in senatum
 etiam pervenerunt. Postulatum a consulibus
 est, ut de permutandis provinciis senatum con-
 sulerent. Marcellus, « si jam auditi ab senatu
 » Siculi essent, aliam forsitan futuram fuisse
 » sententiam suam, » dicere. « Nunc, ne quis
 » timore frenari eos dicere posset, quo minus
 » de eo libere querantur, in cujus potestate

U. c. 542a
 a. C. 210.

Siculorum
 legatorum
 comploratio.

U. c. 542.
a. C. 210.

» mox futuri sint; si collegæ nihil interfit;
» mutare se provinciam paratum esse. Depre-
» cari senatus præjudicium; nam, quum ex-
» tra sortem collegæ optionem dari provin-
» ciæ iniquum fuerit, quanto (c) majorem
» injuriam, immo contumeliam esse, sortem
» suam ad eum transferri? » Ita senatus,
quum, quid placeret, magis ostendisset, quam
decreffet, dimittitur. Inter ipsos consules
permutatio provinciarum, rapiente fato Mar-
cellum ad Hannibalem, facta est: ut, ex
quo primus adversæ pugnæ gloriam ceperat,
in ejus laudem postremus Romanorum impe-
ratorum, prosperis tum maxime bellicis re-
bus, caderet.

*Mutantur
provinciae.*

XXX. PERMUTATIS provinciis, Siculi, in
senatum introducti, multa de Hieronis regis
fide perpetua erga populum Romanum verba
fecerunt, in gratiam publicam averterentes,
« Hieronymum ac postea Hippocratem & Epi-
» cyden tyrannos, quum ob alia, tum propter
» defectionem ab Romanis ad Hannibalem,
» invisos fuisse sibi. Ob eam causam & Hie-
» ronymum a principibus juventutis prope
» publico consilio interfectum: & in Epicydís

*Sicilorum
oratio
in
Marcel-
lum.*

(c) quantum Gron.

LIBER XXVI CAP. XXX 71

» Hippocratisque cædem septuaginta nobilif- *U. c. 542*
 » simorum juvenum conjurationem factam; *a. C. 210.*
 » quos, Marcelli mora destitutos, quia ad
 » prædictum tempus exercitum ad Syracusas
 » non admovisset, indicio facto, omnes ab
 » tyrannis interfectos. Eam quoque Hippo-
 » cratis atque Epicydis tyrannidem Marcel-
 » lum excitasse, Leontinis crudeliter direptis.
 » Numquam deinde principes Syracusanorum
 » desisse ad Marcellum transire, pollicerique,
 » se urbem, quum vellet, ei tradituros. Sed
 » eum primo vi capere maluisse. Dein, quum
 » id neque terra, neque mari, omnia exper-
 » tus, potuisset, auctores traditarum Syracu-
 » sarum fabrum ærarium Sosim, & Mericum
 » Hispanum, quam principes Syracusanorum
 » habere, toties id nequidquam ultro obse-
 » rentes, præoptasse : quo scilicet justiore
 » de causa vetustissimos socios populi Ro-
 » mani trucidaret, ac diriperet. Si non Hie-
 » ronymus ad Hannibalem defecisset, sed
 » populus Syracusanus & senatus : si portas
 » Marcello Syracusani publice, & non, ob-
 » pressis Syracusanis, tyranni eorum Hippo-
 » crates & Epicydes, clausissent : si Cartha-
 » ginensium animis bellum cum populo

U. c. 542. » Romano gessissent; quid ultra, quam quod
a. C. 210. » fecerit, nisi ut deleret Syracusas, facere
 » hostiliter Marcellum potuisse? Certe præter
 » mœnia & tecta exhausta urbis, & refracta
 » ac spoliata Deum delubra, Diis ipsis orna-
 » mentisque eorum ablatis, nihil relictum
 » Syracusis esse. Bona quoque multis adempta,
 » ita ut ne nudo quidem solo, reliquiis direp-
 » tæ fortunæ, alere sese ac suos possent.
 » Orare se Patres conscriptos, ut, si nequeant
 » omnia, saltem, quæ compareant cognosci-
 » que possint, restitui dominis jubeant.»
 Talia conquestos quum excedere ex (d) tem-
 plo, ut de postulatis eorum Patres consuli
 possent, Lævinus jussisset, « Maneant immo;
 » [inquit Marcellus] ut coram his respon-
 » deam, quando ea conditione pro vobis;
 » Patres conscripti, bella gerimus, ut victos
 » armis accusatores habeamus. Duæ captæ
 » hoc anno urbes Capua Fulvium reum,
 » Marcellum Syracusæ habeant.»

*Siculis
 respondet
 Marcellus.*

XXXI. REDUCTIS in curiam legatis, tum
 consul, « Non adeo majestatis [inquit] po-
 » puli Romani imperiique hujus oblitus sum;
 » Patres conscripti, ut, si de meo crimine

(d) ex del. Gron Crev.

LIBER XXVI CAP. XXXI 73

» ambigeretur, consul dicturus causam, ac *U. c. 542.*
 » cufantibus Græcis, fuerim. Sed non, quid *a. C. 210.*
 » ego fecerim, in disquisitionem venit,
 » quam quid isti pati debuerint. Qui si
 » non fuerunt hostes, nihil interest, nunc,
 » an vivo Hierone, Syracusas violaverim.
 » Sin autem desciverunt, legatos nostros fer-
 » ro atque armis petierunt, urbem ac mœnia
 » clauerunt, exercituque Carthaginensium
 » adversus nos turati sunt; quis passos esse ho-
 » stilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes
 » urbem principes Syracusanorum averfatus
 » sum: Sofim & Mericum Hispanum, qui-
 » bus tantum crederem, potiores habui. Non
 » estis extremi Syracusanorum, quippe qui
 » aliis humilitatem objiciatis. Quis est
 » vestrum, qui se mihi portas aperturum,
 » qui armatos milites meos in urbem accep-
 » turum promiserit? Odistis & execramini
 » eos, qui fecerunt; & ne hic quidem con-
 » tumeliis in eos dicendis parcitis: tantum
 » abest, ut & ipsi tale quidquam facturi fue-
 » ritis. Ipsa humilitas eorum, Patres con-
 » scripti, quam isti objiciunt, maximo argu-
 » mento est, me neminem, qui navatam
 » operam reipublicæ nostræ velit, averfatum

U. c. 542. » esse. Et, antequam ofiderem Syracusas ;
a C. 210. » nunc legatis mittendis , nunc ad conlo-
 » quium eundo , tentavi pacem : & , post-
 » quam neque legatos violandi verecundia
 » erat , nec mihi ipsi congresso ad portas cum
 » principibus responsum dabatur , multis terra
 » marique exhaustis laboribus , tandem vi
 » atque armis Syracusas cepi. Quæ captis
 » acciderint , apud Hannibalem & Carthagi-
 » nenses victosque iustius , quam apud victo-
 » ris populi senatum , quererentur. Ego , Pa-
 » tres conscripti , Syracusas spoliatas si nega-
 » turus essem , numquam spoliis earum urbem
 » Romam exornarem. Quæ autem singulis
 » victor aut ademi , aut dedi , quum belli
 » jure , tum ex cuiusque merito , satis scio
 » me fecisse. Ea vos rata habeatis , Patres
 » conscripti , næ (e) magis reipublicæ in-
 » terest , quam mea. Mea quippe fides exfo-
 » luta est : ad rempublicam pertinet , ne acta
 » mea rescindendo , alios in posterum segnio-
 » res duces faciatis. Et quoniam coram & Si-
 » culorum & mea verba audistis , Patres con-
 » scripti , simul templo excedemus , ut , me
 » absente , liberius consuli senatus possit. »

(e) næ l. nec ne Gron;

Ita dicit Scallio,
ad deditur illis

Jorum ad Patres
femina certam e

tatis , principe qu

Torquato , « cum t

huisse , » conser

sanorum & pop

cipi , non capi

quis & libertate

» tanta levitate

» norum & ducis

» mium victorie

» cherrimam ac

» reum atque ar

» mani : capi

» impetantibus

» lo , aduta or

» inferis existit

» Romani cultu

» aut Romanis

» lenitatem ac sp

» ingrederentur

» prope in porta

» lit? » Hac

LIBER XXVI CAP. XXXII 75

Ita dimissis Siculis, & ipse in Capitolium
ad delectum discessit.

*U. c. 542.
a. C. 210.*

XXXII. CONSUL alter de postulatis Siculorum ad Patres retulit. Ibi quum diu de sententiis certatum esset, & magna pars fenatus, principe ejus sententiæ T. Manlio Torquato, « cum tyrannis bellum gerendum » fuisse, » censerent, « hostibus & Syracusanorum & populi Romani : & urbem recipi, non capi : & receptam legibus antiquis & libertate stabiliri, non fessam miseranda servitute bello affligi. Inter tyrannorum & ducis Romani certamina, præmium victoris in medio positam urbem pulcherrimam ac nobilissimam perisse, horreum atque ærarium quondam populi Romani : cujus munificentia ac donis multis tempestatibus, hoc denique ipso Punico bello, adjuncta ornataque respublica esset. Si ab inferis existat rex Hiero, fidiſſimus imperii Romani cultor, quo ore aut Syracusas, aut Romam ei ostendi posse ? quum, ubi semirutam ac spoliatam patriam respexisset, ingrediens Romam, in vestibulo urbis, prope in porta, spolia patriæ suæ visurus sit ? » Hæc taliaque quum ad invidiam con-

*U. c. 542.
a. C. 210.*

*Senatus-
consultum
de Syracu-
sanorum
rebus.*

*Syracusæ
in
clientela
Marcelli.*

*Campanis
datur
senatus.*

fulis miserationemque Siculorum dicerentur, mirius tamen decreverunt Patres caussa Marcelli : « Quæ is gerens bellum victorque » egisset, rata habenda esse. In reliquum curæ » senatui fore rem Syracusanam, mandatu- » rosque consuli Lævino, quod sine jactura » reipublicæ fieri posset, fortunis ejus civi- » tatis confuleret. » Missis duobus senatori- bus in Capitolium ad consulem, uti rediret in curiam, & introductis Siculis, Senatus-consultum recitatum est : legatique, benigne adpellati ac dimissi, ad genua se Marcelli consulis projecerunt, obsecrantes, « ut, quæ » deplorandæ ac levandæ calamitatis caussa » dixissent, veniam eis daret, & in fidem » clientelamque se urbemque Syracusas acci- » peret. » Post hæc consul clementer adpel- latus dimisit.

XXXIII. CAMPANIS deinde senatus datus est, quorum oratio miserabilior, caussa du- rior erat. Neque enim meritas pœnas negare poterant, nec tyranni erant, in quos culpam conferrent : sed satis pensum pœnarum, tot veneno absuntis, tot securi percussis sena- toribus, credebant. « Paucos nobilium super- » stites esse, quos nec sua conscientia, ut

LIBER LIVI
 « quidem de le gran
 « levi, in victoria
 « ex hanc fide
 « aliam parum
 « av, adiniduo
 « nis jam cogit
 « ubi junctos. » Sub
 « nulliper dubitum
 « Q. Fulvius effec
 « am Claudius con
 « ratore, qui res g
 « lum Siculosque d
 « retur : dein, qu
 « fratrem Flacci
 « cum & L. Venet
 « legatos, qui om
 « rant, in senat
 « cari a Cæsa, n
 « interrogatus sen
 « cuius et is, qui
 « auctoritas erat
 « «ror me fuisse
 « «quon quæren
 « «republica nobis
 « «mulieres omne
 « «Atellan Cap

» quidquam de se gravius confulerent, inpu- *U. c. 542.*
 » lerit, nec victoris ira capitis damnaverit : *a. c. 210.*
 » eos libertatem sibi suisque, & bonorum
 » aliquam partem orare, cives Roma-
 » nos, adfinitatibus plerosque & propin-
 » quis jam cognationibus ex connubio ve-
 » tuſto junctos. » Submotis deinde e templo,
 paullisper dubitatum, an arceſſendus a Capua
 Q. Fulvius eſſet, (mortuus enim poſt cap-
 tam Claudius conſul erat) ut coram impe-
 ratore, qui res geſſiſſet, ſicut inter Marcellum
 Siculosque diſceptatum fuerat, diſcepta-
 retur : dein, quum M. Atilium, C. Fulvium
 fratrem Flacci, legatos ejus, ac Q. Minu-
 cium & L. Veturium Philonem, item Claudii
 legatos, qui omnibus gerendis rebus adſue-
 rant, in ſenatu viderent, nec Fulvium avo-
 cari a Capua, nec differri Campanos vellent ;
 interrogatus ſententiam M. Atilius Regulus,
 cujus ex iis, qui ad Capuam fuerant, maxima
 auctoritas erat, « In conſilio, [inquit] arbi- *M. Atilii*
 » tror me fuiſſe conſulibus Capua capta, *ſententia.*
 » quum quaeretur, ecquis Campanorum de
 » republica noſtra bene meritus eſſet : duas
 » mulieres compertum eſt, Veſtiam Oppiam
 » Atellanam Capuae habitantem, & Fauculam

U. c. 542.
a. C. 210.

» Cluviam, quæ quondam quæstum corpore
 » fecisset, illam quotidie sacrificasse pro sa-
 » lute & victoria populi Romani; hanc capti-
 » vis egentibus alimenta clam suppeditasse.
 » Ceterorum omnium Campanorum eundem
 » erga nos animum, quem Carthaginensium,
 » fuisse: securique percussos a Q. Fulvio
 » esse magis, quorum dignitas inter alios,
 » quam quorum culpa eminebat. Per senatum
 » agi de Campanis, qui cives Romani sunt,
 » injussu populi non video posse. Idque &
 » apud majores nostros in Satricanis factum
 » est, quum defecissent, ut M. Antistius tri-
 » bunus plebis prius rogationem ferret, sci-
 » retque plebs, uti senatui de Satricanis sen-
 » tentiæ dicendæ jus esset. Itaque censeo, cum
 » tribunis plebis agendum esse, ut eorum unus
 » pluresve rogationem ferant ad plebem, quæ
 » nobis statuendæ de Campanis jus fiat. » L.
 Atilius tribunus plebis ex auctoritate senatus
 plebem in hæc verba rogavit: « Omnes Cam-
 » pani, Atellani, Calatini, Sabatini, qui se
 » dederunt in arbitrium ditionemque po-
 » puli Romani Fulvio proconsuli (f), quæ
 » que una secum dederunt, agrum urbem-

(f) Proconsule Gron. Crev.

» que, divina
 » quid alio
 » fieri veles
 sic iusti: a
 » pars, censeo
 » jubemusque
 XXXIV. I
 tus, « Oppi
 » libertatem
 » tere ab se
 Campanis
 quæ non
 rare. « Ali
 » rosque e
 » filias, qu
 » puli Rom
 » vincula
 » consuler
 mam etian
 necne bon
 » equos,
 » sexus, &
 » tur, resti
 » panos om
 » nos, extr
 » rentes eo

LIBER XXVI CAP. XXXIV 79

» que, divina, humanaque, utenfiliæque, five
 » quid aliud dediderunt ; de iis rebus quid
 » fieri velitis, vos rogo, Quirites. » Plebes
 sic iussit : « Quod senatus iuratus, maxima
 » pars, censeat, qui adfideatis, id volumus
 » jubemusque. »

*U. c. 542.
 a. C. 210.*

XXXIV. Ex hoc plebeis cito senatusconsultus, « Oppiæ Cluviaque primum bona ac
 » libertatem restituit. Si qua alia præmia pe-
 » tere ab senatu vellent, venire eas Romam. »
 Campanis in familias singulas decreta facta,
 quæ non operæ pretium est omnia enume-
 rare. « Aliorum bona publicanda : ipsos libe-
 » rosque eorum & conjuges vendendas, extra
 » filias, quæ enupsissent prius, quam in po-
 » puli Romani potestatem venirent. Alios in
 » vincula condendos, ac de his posterius
 » consulendum. » Aliorum Campanorum sum-
 mam etiam census distinxerunt, publicanda
 necne bona essent. « Pecua captiva, præter
 » equos, & mancipia, præter puberes virilis
 » sexus, & omnia, quæ solo non contineren-
 » tur, restituenda censuerunt dominis. Cam-
 » panos omnes, Atellanos, Calatinos, Sabati-
 » nos, extra quam, qui eorum, aut ipsi aut pa-
 » rentes eorum, apud hostes essent, liberos esse;

*Senatus-
 consultum
 de Campa-
 nis.*

U. c. 542. » jufferunt, ita ut nemo eorum civis Roma-
 a. C. 210. » nus, aut Latini nominis efflet : neve quis
 » eorum, qui Capuæ fuiffent, dum portæ
 » claufæ effent, in urbe agrove Campano
 » intra certam diem maneret. Locus, ubi ha-
 » bitarent, trans Tiberim, qui non continge-
 » ret Tiberim, daretur. Qui nec Capuæ, nec
 » in urbe Campana, quæ a populo Romano
 » defeciffet, per bellum fuiffent, eos cis Li-
 » rim annem Romam verfus ; qui ad Roma-
 » nos tranffent prius, quam Hannibal Ca-
 » puam veniret, cis Vulturnum emovendos,
 » cenfuerunt. Ne quis eorum propius mare
 » quindecim millibus paffuum agrum ædifi-
 » ciumve haberet. Qui eorum trans Tiberim
 » emoti effent, ne ipfi pofterive eorum ufpiam
 » pararent haberentve, nifi in Veiente, aut
 » Sutрино, Nepefinove agro ; dum ne cui ma-
 » jor, quam quinquaginta jugerum, agri mo-
 » dus effet. Senatorum omnium, quique ma-
 » giftratus Capuæ, Atellæ, Calatiæ geffiffent,
 » bona venire Capuæ, jufferunt. Libera cor-
 » pora, quæ venundari placuerat, Romam
 » mitti, ac Romæ venire. Signa, ftatuas
 » æneas, quæ capta de hoftibus dicerentur,
 » quæ eorum facra ac profana effent, ad pontifi-
 » cum

» cum collegio
 creta manum
 venerat, Camp

Felvii deviam
 atque exacerbat

XXXV. Dom

delectus habitus

remigum fupple

rem quum ne

qua pararentur

pecuniæ quid

effet, edixer

fu ordinibus

cum ftipendi

Ad id edictum

tanta (g) ind

quam materia

» Siculos Ca

» perdendam

» fiffie. Per no

» reliqui, pro

» habere. Tecla

» culores temp

» mition per

» imperialis S

(g) conu

Tom. VI.

» cum collegium rejecerunt. » Ob hæc decreta mœstiores aliquanto, quam Romam venerant, Campanos dimiserunt. Nec jam Q. Fulvii sævitiam in sese, sed iniquitatem Deum atque execrabilem fortunam suam incusabant.

XXXV. DIMISSIS Siculis Campanisque, delectus habitus. Scripto deinde exercitu, de remigum supplemento agi cœptum. In quam rem quum neque hominum satis, nec, ex qua pararentur, stipendiumque acciperent, pecuniæ quidquam ea tempestate in publico esset, edixerunt consules, ut privati ex censu ordinibusque, sicut antea, remiges darent cum stipendio cibariisque dierum triginta. Ad id edictum tantus fremitus hominum, tanta (g) indignatio fuit, ut magis dux, quam materia, seditioni deesset. « Secundum » Siculos Campanosque plebem Romanam » perdendam lacerandamque sibi consules sum- » sisse. Per tot annos tributo exhaustos nil » reliqui, præter terram nudam ac vastam, » habere. Tecta hostes incendisse, servos agri » cultores rempublicam abduxisse, nunc ad » militiam parvo ære emendo, nunc remiges » imperando. Si quid cui argenti ærisve fuerit,

(g) tantaque Gron.

Tom. VI.

F

U. c. 544
a. C. 210.

Edictum
Coss. de
remigibus
dandis.

Querelas
excitatas.

U. c. 542. » stipendio remigum & tributis annuis abla-
a. C. 210. » tum. Se, ut dent, quod non habeant, nulla

» vi, nullo imperio cogi posse. Bona sua
 » venderent: in corpora, quæ reliqua essent,
 » sævirent. Ne unde redimantur quidem,
 » quidquam superesse. » Hæc non in occulto,
 sed propalam in foro atque oculis ipsorum
 consulum ingens turba circumfusi fremebant:
 nec eos sedare consules, nunc castigando,
 nunc consolando, poterant. Spatium deinde
 his tridui se dare ad cogitandum dixerunt:
 quo ipsi ad rem inspiciendam expediendamque
 usi sunt. Senaturn postero die habuerunt de
 remigum supplemento: ubi quum multa dis-
 seruissent, cur æqua plebis recusatio esset,
 verterunt orationem eo, ut dicerent, « Pri-
 » vatis id, seu æquum, seu iniquum, onus
 » injungendum esse. Nam unde, quum pecu-
 » nia in ærario non esset, paraturos navales
 » socios? Quomodo autem sine classibus aut
 » Siciliam obtineri, aut Italia Philippum ar-
 » ceri posse, aut tuta Italiæ litora esse? »

XXXVI. QUUM in hac difficultate rerum
 consilium hæretet, ac prope torpor quidam
 occupasset hominum mentes, tum Lævinus
 consul, « Magistratus senatui, & senatum

*Lævinus
 Consul
 sententia.*

» populo, si
 » nia, quæ
 » eundem duc
 » injungere i
 » tuos si ipse
 » obedientes
 » quum ex e
 » quemque
 » classes hab
 » lum Rom
 » remiges
 » peremus.
 » omne sen
 » conferamus
 » & conjugi
 » quibus ux
 » pondo aur
 » sella feder
 » pondo, ut
 » causa habere
 » argenti tant
 » singulos par
 » tum omne
 » al. trimer
 » mus, null
 (h) dicitur

LIBER XXVI CAP. XXXVI 83

» populo, sicut honore præsent, ita ad om-
 » nia, quæ dura atque aspera essent, sub-
 » eunda duces (h) debere esse. Si quid
 » injungere inferiori velis, id prius in te ac
 » tuos si ipse juris statueris, facilius omnes
 » obedientes habeas. Nec inpenſa gravis est,
 » quum ex ea plus quam pro virili parte sibi
 » quemque capere principum vident. Itaque
 » classes habere atque ornare volumus popu-
 » lum Romanum ? privatos sine recusatione
 » remiges dare ? nobismet ipsis primum im-
 » peremus. Aurum, argentum, æs signatum
 » omne senatores crastino die in publicum
 » conferamus : ita ut annulos sibi quisque,
 » & conjugis, & liberis, & filio bullam, &
 » quibus uxor filiæve suat, singulas uncias
 » pondo auri relinquunt; argenti, qui curuli
 » sella federunt, equi ornamenta & libras
 » pondo, ut salinum patellamque Deorum
 » causa habere possint. Ceteri senatores libram
 » argenti tantum, æris signati quina millia in
 » singulos patres familiæ relinquamus. Cete-
 » rum omne aurum, argentum, æs signatum,
 » ad triumviros mensarios extemplo defera-
 » mus, nullo ante senatusconsulto facto : ut

U. c. 5422

a. C. 2109

(h) *duces* Gron.

U. c. 542.
a. C. 210.
» voluntaria conlatio, & certamen adjuvandæ
» reipublicæ exciter ad æmulandum animos
» primum equestris ordinis, dein reliquæ
» plebis. Hanc unam viam, multa inter nos
» conlocuti, consules invenimus. Ingreddimini,
» Diis bene juvantibus. Respublica incolumis
» & privatas res facile salvas præstat. Publica

*Magistr. &
senatores
pecuniam
sponte
conferunt.*

» prodendo, tua nequidquam ferves. » In
hæc tanto animo consensum est, ut gratiæ
ultro consulibus agerentur. Senatu inde misso,
pro se quisque aurum, argentum & æs in
publicum conferunt, tanto certamine injecto,
ut prima inter primos nomina sua vellent in
publicis tabulis esse; ut nec triumviri acci-
piundo, nec scribæ referendo subicerent.
Hunc consensum senatus equester ordo est
secutus: equestris ordinis, plebes. Ita sine
edicto, sine coërcitione magistratus, nec re-
mige in supplementum, nec stipendio respu-
blica eguit: paratisque omnibus ad bellum,
consules in provincias profecti sunt.

*Idem faciunt eque-
ster ordo
& plebs.*

*Paria tum
omnia in-
ter Roma-
nos Pænos-
que.*

XXXVII. NEQUE aliud magis tempus belli
fuit, quo Carthaginienes Romanique pariter
variis casibus inmixtis magis in ancipiti spe
ac metu fuerint. Nam Romanis & in provin-
ciis, hinc in Hispania adversæ res, hinc

prospera in-
cuerant: &

sum damno

retenta præ-

subitum pav-

obpugnata

lætitiâ ver-

dam vice pe-

hæud satis

adfciti soci-

despondent-

tis. Cartha-

& Tarentum

mænia ur-

pervenisse in-

iriti incepti

sedentibus ip-

exercis Ro-

Iplæ quoque

venerant, ra-

busque cast-

Romanos esse

tario deæ ad-

rebellum esse

Ira æquæ

(i) præ-

LIBER XXVI CAP. XXXVII 85

prosperæ in Sicilia, luctum & lætitiã mis-
 cuerant: & in Italia, quum Tarentum amif-
 sum damno & dolori, tum arx cum præsidio
 retenta præter spem gaudio fuit: & terrorem
 subitum pavoremque urbis Romæ obsessæ &
 obpugnatae Capua post dies paucos capta in
 lætitiã vertit. Transmarinæ quoque res qua-
 dam vice pensatae. Philippus hostis tempore
 haud satis obportuno factus; Ætoli novi
 adsciti socii, Attalusque Asiæ rex, jam velut
 despondente fortuna Romanis imperium Orientis.
 Carthaginienfes quoque Capuam amissam
 & Tarentum captum æquabant: &, ut ad
 mœnia urbis Romanæ nullo prohibente se
 pervenisse in gloria ponebant, ita pigebat
 inriti incepti; pudebatque adeo se spretos, ut,
 sedentibus ipsis ad Romana mœnia, alia porta
 exercitus Romanus in Hispaniam duceretur.
 Ipsæ quoque Hispaniæ, quo propius spem
 venerant, tantis duobus ducibus exerciti-
 busque cæsis, debellatum ibi, ac pulsos inde
 Romanos esse; eo plus, ab L. Marcio tumul-
 tuario duce ad vanum & inritum victoriã
 redactam esse, indignationis præbebant (i).
 Ita æquante fortuna, suspensa omnia utrimque

U. c. 542.
a. C. 210.

(i) præbebat Gron. Crev.

U. c. 542. erant, integra spe, integro metu, velut illo
a. C. 210. tempore primum bellum inciperent.

*Hannibal-
 is
 anxietas.*

XXXVIII. HANNIBALEM ante omnia ange-
 bat, quod Capua, pertinacius obpugnata ab
 Romanis, quam defensa ab se, multorum
 Italiæ populorum animos averterat: quos
 neque omnes tenere præfidiis, nisi vellet in
 multas parvasque partes carpere exercitum,
 quod minime tum expediebat, poterat: nec,
 deductis præfidiis, spei liberam vel obnoxiam
 timori sociorum relinquere fidem. Præceps
 in avaritiam & crudelitatem animus ad spo-
 lianda, quæ tueri nequibat, ut vastata hosti
 relinquerentur, inclinavit. Id sædum confi-
 lium, quum incepto, tum etiam exitu fuit.
 Neque enim indigna patientium modo abalie-
 nabantur animi, sed ceterorum etiam: quippe
 ad plures exemplum, quam calamitas, per-
 tinebat. Nec consul Romanus tentandis urbi-
 bus, sicunde spes aliqua se ostendisset, deerat.
 Salapiæ principes erant Dasius & Blattius:
 (k) Dasius Hannibali amicus; Blattius, quan-
 tum ex tuto poterat, rem Romanam fovebat,
 & per occultos nuncios spem prodicionis fe-
 cerat Marcello; sed sine adiutore Dasio res

*Crudelita-
 te sua aba-
 lienat
 multorum
 populorum
 animos.*

(k) *Blasius Gron. Crev.*

transigi non
 rus, & n
 potioris, qu
 bat. At ille,
 poteramus in
 Arcesso utro
 mali quædam
 rus, starentiq
 reus; Blattiu
 bat. Enimve
 exclamat,
 prodicione
 rant, quo
 veri viâ esse
 » odium esse
 » testem hab
 » genti sit. »
 tius ante al
 quam idem
 ea res ipis
 cit, ut præ
 Numidæ eran
 vello. Nec fin
 ge ferissim
 erant. Itaque
 (1) passim

LIBER XXVI CAP. XXXVIII 37

transigi non poterat. Multum ac diu cunctatus, & tum quoque magis inopia consilii potioris, quam spe effectus, Dasium adpellabat. At ille, quum ab re averfus, tum æmulo potentatus inimicus, rem Hannibali aperit. Arcessito utroque, Hannibal quum pro tribunali quædam ageret, mox de Blattio cogniturus, starentque submoto populo accusator & reus; Blattius de proditione Dasium adpellabat. Enimvero, ille, velut in manifesta re, exclamat, sub oculis Hannibalis secum de proditione agi. Hannibali atque eis, qui aderant, quo audacior res erat, minus similis veri visa est. «Æmulationem profecto atque » odium esse: & id crimen adferri, quod, quia » testem habere non possit, (1) liberius fingenti sit.» Ita inde dimissi sunt. Nec Blattius ante abstinit tamen tam audaci incepto, quam idem obtundendo, docendoque, quam ea res ipsis patriæque salutaris esset, pervicit, ut præsidium Punicum (quingenti autem Numidæ erant) Salapiaque traderetur Marcello. Nec sine cæde multa tradi potuit. Longe fortissimi equitum toto Punico exercitu erant. Itaque, quamquam inprovisa res fuit,

*U. e. 542.
a. C. 210.*

*Salapia
tradita
Marcello.*

(1) *potuisset Gron. Crev.*

V. c. 542.
a. C. 210.

nec usus equorum in urbe erat; tamen, armis inter tumultum captis, & eruptionem tentaverunt, &, quum evadere nequirent, pugnantes ad ultimum obcubuerunt. Nec plus quinquaginta ex his in potestatem hostium vivi venerunt. Plusque aliquanto damni hæc ala equitum amissa Hannibali, quam Salapia, fuit: nec deinde umquam Pœnus (quo longè plurimum valuerat) equitatu superior fuit.

XXXIX. PER idem tempus, quum in arce Tarentina vix inopia tolerabilis esset, spem omnem præsidium, quod ibi erat, Romanum præfectusque præsidii atque arcis M. Livius in comitatibus ab Sicilia missis habebant. Qui ut tuto præterveherentur oram Italiæ, classis viginti ferme navium Rhegii stabat. Præerat classi comitatibusque D. Quinctius, obscuro genere ortus, ceterum multis fortibus factis gloria militari inlustris. Primo quinque naves, quarum maxime duæ triremes a Marcello ei traditæ erant, habuit: postea rem in pigre sæpe gerenti tres additæ quinqueremes: postremo ipse a Fociis, Rheginisque, & a Velia, & a Pæsto, debitas ex fœdere exigendo, classem viginti navium, sicut antedictum est, effecit. Huic ab Rhegio profectæ

classi Democræ

Tarentinorum

ine ab urbe au

lis rum fore,

Romanus veni

barumque suppi

tamque & arm

navium classis

idem fere ter

& hostes in

nenda arma

ac militem

poris esset.

concurrerunt

ris discrimen

rent. Tarenti

manis post e

etiam libera

que hostibus

maris ademiss

mani, ut,

derent, non v

ac furto, Tar

que parte sign

(m) /

(n) /

classi Democrates, cum pari classe navium Tarentinarum numero, quindecim millia ferme ab urbe ad Sacriportum obvius fuit. Velis tum forte, improvidus futuri certaminis, Romanus veniebat. Sed circa Crotonem Sybarimque suppleverat remigio naves, instructamque & armatam egregie pro magnitudine navium classiem habebat : & tum forte sub idem fere tempus & venti vis omnis cecidit, & hostes in conspectu fuere, ut ad componenda armamenta, expediendumque remigem ac militem ad imminens certamen satis temporis esset. Raro alias tantis animis justæ concurrerunt classes : quippe quum in majoris discrimen rei, quam ipsæ erant, pugnant. Tarentini, ut, recuperata urbe ab Romanis post centesimum prope annum, arcem etiam liberarent; spe (m) com meatu quoque hostibus, si navali prælio possessionem maris ademissent, interclusuros : (n) Romani, ut, retenta possessione arcis, ostenderent, non vi aut virtute, sed proditione ac furto, Tarentum amissum. Itaque ex utraque parte signo dato quum rostris concurris-

*U. c. 542.
a. C. 210.*

*Prælium
Romanæ
&
Tarentinæ
classis.*

(m) *spem Crev.*

(n) *interclusuri Crev.*

*U. c. 542.
a. C. 210.*

ferent; neque retro navem inhiherent, nec dirimi ab se hostem paterentur, quam quis indeptus navem erat, ferrea injecta manu; ita conferebant (o) ex propinquo pugnam, ut non missilibus tantum, sed gladiis etiam prope collato pede gereretur res. Proræ inter se junctæ hærebant, puppes alieno remigio circumagebantur: ita in arto stipatæ erant naves, ut vix ullum telum in mari vanum intercideret. Frontibus velut pedestris acies urgebant, perviæque naves pugnantibus erant. Insignis tamen inter ceteras pugna fuit duarum, quæ primæ agminis concurrerant inter se. In Romana nave ipse Quinctius erat, in Tarentina Nico, cui Perconi fuit cognomen, non publico modo, sed privato etiam odio invisus atque infestus Romanis: quod ejus factionis erat, quæ Tarentum Hannibali prodiderat. Hic Quinctium, simul pugnantem hortantemque suos, incautum hasta transigit: ille atque præceps cum armis procidit ante proram. Victor Tarentinus, in turbatam duce amisso navem impigre transgressus, quum submovisset hostes, & prora jam Tarentinorum esset, puppim male conglobati

*Quinctii
&
Niconis
certamen.*

*Cadit
Quinctius.*

(o) conferebant Gron.

ruerentur
triremis
cumvent
ris terror
tam videre
alto meriæ
mox prædæ
Ex onerariis
tur, per pau
aliæ, ad in
obliqua tra
funt. Nec
Tarenti re
minum fru
passim vagat
que Roman
occasione
virum, cu
arce emifi
latosque ad
paucos ex
semiapertis
pūit, ne ur
æquæ res
bus terra
quæ in ocl

tuerentur Romani ; repente & alia a puppi
 triremis hostium adparuit. Ita in medio cir-
 cumventa Romana navis capitur. Hinc cete-
 ris terror injectus, ut prætoriam navem cap-
 tam videre : fugientesque passim, aliæ in
 alto mersæ, aliæ in terram remis abreptæ,
 mox prædæ fuere Thurinis Metapontisque.
 Ex onerariis, quæ cum comœatu sequeban-
 tur, perpaucæ in potestatem hostium venere:
 aliæ, ad incertos ventos hinc atque illinc
 obliqua transferentes vela, in altum evectæ
 sunt. Nequaquam pari fortuna per eos dies
 Tarenti res gesta. Nam ad quatuor millia ho-
 minum frumentatum egressa, quum in agris
 passim vagarentur; Livius, qui arci præsidio-
 que Romano præerat, intentus in omnes
 occasiones gerendæ rei, C. Persium, inpigrum
 virum, cum duobus millibus armatorum ex
 arce emisit. Qui, vage effusos per agros pa-
 latosque adortus, quum diu passim cecidisset,
 paucos ex multis, trepida fuga incidentes
 semiapertis portarum foribus, in urbem com-
 pulit, ne urbs eodem inpetu caperetur. Ita
 æquata res ad Tarentum; Romanis victori-
 bus terra, Tarentinis mari. Frumenti spes,
 quæ in oculis fuerat, utrosque frustrata pariter.

*U. c. 542.
 a. C. 210.*

*Capta
 prætoriam
 vidi
 Romani.*

U. c. 542.
a. C. 210.

*Res
in Sicilia
gestæ.*

XL. PER idem tempus Lævinus consul; jam magna parte anni circumacta, in Siciliam, (p) veteribus novisque fociis inspectatus, quum venisset, primum ac potissimum omnium ratus, Syracusis nova pace inconditas componere res. Agrigentum inde (quod belli reliquum erat, tenebaturque a Carthaginensium valido præsidio) duxit legiones: & adfuit fortuna incepto. Hanno erat imperator Carthaginensium, sed omnem in Mutine Numidisque spem repositam habebant. Per totam Siciliam vagus prædas agebat ex fociis Romanorum: neque intercludi ab Agrigento vi aut arte ulla, nec, quin erumperet, ubi vellet, prohiberi poterat. Hæc ejus gloria, quia jam imperatoris quoque famæ obfciebat, postremo in invidiam vertit; ut ne bene gestæ quidam res jam Hannoni, propter auctorem, fati lætæ essent. Propter quæ postremo præfecturam ejus filio suo dedit, ratus, cum imperio auctoritatem quoque ei inter Numidas erepturum. Quod longe aliter evenit. Nam veterem favorem ejus sua insuper invidia auxit. Neque ille indignitatem injuriæ tulit, confestimque ad

(p) *Sicilia Gron.*

Lævinum occultos nuncios misit de tradendo Agrigento. Per quos ut est facta fides, compositusque rei gerendæ modus, portam ad mare ferentem Numidæ quum occupassent, pulsus inde custodibus, aut cæsis, Romanos ad id ipsum missos in urbem acceperunt. Et quum agmine jam in media urbis ac forum magno tumultu iretur, ratus Hanno non aliud, quam tumultum ac secessionem (id quod & ante acciderat) Numidarum esse, ad comprimendam seditionem processit. Atque ille, quum ei multitudo major, quam Numidarum, procul visa, & clamor Romanus haudquam ignotus ad aures accidisset, prius, quam ad ictum teli veniret, capeffit fugam. Per averfam portam emissus, adsumto comite Epicyde, cum paucis ad mare pervenit: nactique obportune parvum navigium, relicta hostibus Sicilia, de qua per tot annos certatum erat, in Africam trajecerunt. Alia multitudo Pœnorum Siculorumque, ne tentato quidem certamine, quum cæci in fugam ruerent, clausique exitus essent, circa portas cæsa. Oppido recepto Lævinus, qui capita rerum Agrigenti erant, virgis cæsos securi percussit: ceteros prædamque vendidit:

*U. c. 542.
a. C. 210.*

Agrigentum Romanis traditum.

Sicilia deserta a Pœnis.

U. c. 542.
a. C. 210.

omnem pecuniam Romam misit. Fama Agrigentinorum cladis Siciliam quum pervassisset, omnia repente ad Romanos inclinaverunt: Proditæ brevi sunt viginti oppida : sex vi capta : voluntaria deditione in fidem venerunt ad quadraginta. Quarum civitatum principibus quum pro cujusque merito consilpretia pœnasque exsolvisset, coëgissetque Siculos, positis tandem armis, ad agrum colendum animos convertere, ut esset non incolarum modo alimentis frugifera insula, sed urbis Romæ atque Italiæ (id quod multis sæpe tempestatibus fecerat) annonam levaret ; ab Agathyrna inconditam multitudinem secum in Italiam transvexit. Quatuor millia hominum erant, mixti ex omni conlutione exfules obæratæ, capitalia ausi plerique, & quum in civitatibus suis ac sub legibus vixerant, & postquam eos ex variis causis fortuna similis conglobaverat Agathyrnæ, per latrocinia ac rapinam tolerantes vitam: Hos neque relinquere Lævinus in insula, tum primum nova pace coalescente, velut materiam novandis rebus, satis tutum ratus est: & Rheginis usui futuri erant ad populandum Bruttium agrum, adfuetam latrocinii quæ-

rentibus ma

eo anno de

XLI. Is

pio, navibus

Tarracoen

riarumque otio

jubet. Eodem

quum jussis

sociorum ab

tum est. C

maxime ve

trant cladib

differuit : a

» militibus f

» esset, grati

» Me vobis p

» viderem, c

» ea pietate

» vivos mor

» amillam tate

» integram, c

» mihi, virtute

» in benignitate

» mis, non in ip

» ne Pæni m

» arceamus m

(s) trasian

rentibus manum. Et, quod ad Siciliam adinet, *U. c. 542.*
eo anno debellatum est. *a. C. 210.*

XLI. In Hispania principio veris P. Scipio, navibus deductis, evocatisque edicto Tarraconem sociorum auxiliis, classem onerariasque ostium inde Iberi fluminis petere jubet. Eodem legiones ex hibernis convenire quum jussisset : ipse cum quinque millibus sociorum ab Tarracone profectus ad exercitum est. Quo quum venisset, adloquendos maxime veteres milites, qui tantis superfuerant cladibus, ratus, concione advocata, ita differuit : « Nemo ante me novus imperator » militibus suis prius quam opera eorum usus » effet, gratias agere jure ac merito potuit. » Me vobis prius, quam provinciam aut castra » viderem, obligavit fortuna : primum, quod » ea pietate erga patrem patrumque meum » vivos mortuosque fuistis : deinde, quod » amissam tanta clade provinciæ possessionem, » integram, & populo Romano & successori » mihi, virtute vestra obtinuitis. Sed quum » jam benignitate Deum id paremus atque agamus, non ut ipsi maneamus in Hispania, sed » ne Pœni maneant, nec ut pro ripa Iberi stantes » arceamus tranfitu hostes, (q) sed ut ultro

Hispania
165.

Scipionis
oratio
ad
milites.

(q) *transitum hostis Gron.*

U. c. 542.
a. C. 210.

» transeamus, transferamusque bellum; ve-
» reor, ne cui vestrum majus id audaciusque
» consilium, quam aut pro memoria cladum
» nuper acceptarum, aut pro ætate mea, vi-
» deatur. Adversæ pugnæ in Hispania nullius
» in animo, quam meo, minus obliterari pos-
» sunt. Quippe cui pater & patruus intra
» triginta dierum spatium, ut aliud super aliud
» cumuletur familiæ nostræ funus interfecti
» sunt. Sed ut familiaris pene orbitas ac soli-
» tudo frangit animum; ita publica quum
» fortuna tum virtus desperare de summa re-
» rum prohibet. Ea fato quodam data nobis
» fors est, ut magnis omnibus bellis victi vi-
» cerimus. Vetera omitto, Porsenam, Gallos,
» Samnites: a Punicis bellis incipiam. Quot
» classes, quot duces, quot exercitus priore
» bello amissi sunt? Jam quid hoc (r) bello
» memorem? Omnibus aut ipse adfui cladi-
» bus: aut, quibus afui, maxime unus om-
» nium eas fensi. Trebia, Trasimenus, Cani-
» næ, quid aliud sunt, quam monumenta
» occiforum exercituum consulumque Roma-
» norum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ
» majoris partis, Sardinia. Adde ultimum
» terrorem ac pavorem, castra Punica inter

(r) add. de Gron.

Anic-

LIB
» Anien
» sum pro
» In ha
» immobil
» strata hum
» primi, n
» vadenti H
» si se cum
» nomen e
» cioque
» dæ res
» benigni
» ra, in
» Siciliaqu
» Agrigent
» hostes, r
» puli Ro
» Capua e
» pida fug
» angulum
» majus gra
» cedere ac
» Quid igit
» quam ill
» ac Di
(1) Ag
Tom. 1

» Anienem & moenia Romana posita, & vi- U. c. 542^b
 » sum prope in portis victorem Hannibalem. a. C. 210;
 » In hac ruina rerum stetit una integra atque
 » immobilis virtus populi Romani. Hæc omnia
 » strata humi erexit ac sustulit. Vos omnium
 » primi, milites, post Cannensem cladem
 » vadenti Hasdrubali ad Alpes Italiamque, qui
 » si se cum fratre conjunxisset, nullum jam
 » nomen esset populi Romani, ductu auspi-
 » cioque patris mei obstitistis. Et hæc secun-
 » dæ res illas adversas sustinuerunt. Nunc,
 » benignitate Deum, omnia secunda, prospe-
 » ra, in dies lætiora ac meliora in Italia
 » Siciliaque geruntur. In Sicilia Syracusæ,
 » Agrigentum (s) captum, pulsi tota insula
 » hostes, receptaque provincia in ditione po-
 » puli Romani est. In Italia Arpi recepti;
 » Capua capta. Iter omne ab urbe Roma tre-
 » pida fuga emensus Hannibal, in extremum
 » angulum agri Bruttii compulsus, nihil jam
 » majus precatur Deos, quam ut incolumi
 » cedere atque abire ex hostium terra liceat.
 » Quid igitur minus conveniat, milites, quam,
 » quum aliæ super alias clades cumulerentur,
 » ac Dii prope ipsi cum Hannibale starent;
 » (s) Agrigentumque Gron. Crev.

D. c. 542.
a. C. 210.

» vos hic cum parentibus meis (æquentur
 » enim etiam honore nominis) sustinuisse
 » labantem fortunam populi Romani; nunc
 » eosdem, quia illic omnia secunda lætaque
 » sunt, animis deficere? Nuper quoque quæ
 » acciderunt, utinam tam sine meo luctu,
 » quam vestro, transissent! Nunc Dii inmor-
 » tales imperii Romani præfides, qui centu-
 » riis omnibus, ut mihi imperium juberent
 » dari, fuere auctores, iidem auguriis auspi-
 » ciisque, & per nocturnos etiam visus om-
 » nia læta ac prospera portendunt. Animus
 » quoque meus, maximus mihi ad hoc tem-
 » pus vates, præfagit, nostram Hispaniam
 » esse: brevi extorre hinc omne Punicum
 » nomen, maria terrasque sæda fuga imple-
 » turum. Quod mens sua sponte divinat, idem
 » subjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis focii
 » nostram fidem per legatos inplorant. Tres
 » duces discrepantes, prope ut defecerint alii
 » ab aliis, trifariam exercitum in diversiffi-
 » mas regiones diffraxere. Eadem in illos in-
 » gruit fortuna, quæ nuper nos afflixit. Nam
 » & deseruntur ab fociiis, ut prius ab Celti-
 » beris nos: & diduxerunt exercitus; quæ
 » patri patruoque meo caussa exitii fuit. Nec

LIBER XXVI CAP. XLII 99

» discordia intestina coire eos in unum finet, *U. c. 542.*
 » neque singuli nobis resistere poterunt. Vos *a. C. 210.*
 » modo, milites, favete nomini Scipionum,
 » soboli imperatorum vestrorum, velut adci-
 » sis recrescenti stirpibus. Agite, milites ve-
 » teres, novum exercitum novumque ducem
 » traducite Iberum, traducite in terras cum
 » multis fortibus factis sæpe a vobis peragra-
 » tas. Brevi faciam, ut, quemadmodum nunc
 » noscitis in me patris patruisque similitu-
 » dinem oris vultusque, & lineamenta cor-
 » poris; ita ingenii, fidei, virtutisque exem-
 » plum expressam ad effigiem vobis reddam,
 » ut revixisse, aut renatum sibi quisque Sci-
 » pionem imperatorem dicat.

XLII. HAC oratione accensis militum ani-
 mis, relicto ad præsidium regionis ejus M.
 Silano, cum tribus millibus peditum & tre-
 centis equitibus, ceteras omnes copias (erant
 autem viginti quinque millia peditum, duo
 millia & quingenti equites) Iberum trajecit.
 Ibi quibusdam suadentibus, ut, quoniam in
 tres tam diversas regiones discessissent Punici
 exercitus, proximum adgrederetur, periculum
 esse ratus, ne eo facto in unum omnes con-
 traheret, nec par esset unus tot exercitibus,

*Transit
Iberum.*

*U. c. 542.
a. C. 210.*

*Carthagi-
nem no-
vam obpu-
gnat.*

*Carthagi-
nis N. si-
tus.*

Carthaginem Novam interim obpugnare stauit, urbem quum ipsam opulentam suis opibus, tum hostium omni bellico adparatu plenam; (ibi arma, ibi pecunia, ibi totius Hispaniæ obsides erant) sitam præterea quum obportune ad trajiciendum in Africam, tum super portum satis amplum quantævis classi, & nescio an unum in Hispaniæ ora, qua nostro adjacet mari. Nemo omnium, quo iretur, sciebat, præter C. Lælium. Is, classe circummissus, ita moderari cursum navium iussus erat, ut eodem tempore exercitus ostenderetur, & classis portum intraret. Septimo die ab Ibero Carthaginem ventum est simul terra marique. Castra ab regione urbis, qua in septentrionem versa est, posita: his ab tergo (nam frons natura tuta erat) vallum objectum. Ceterum sita Carthago sic est. Sinus est maris media fere Hispaniæ ora, maxime Africo vento obpositus, & quingentos passus introrsus retractus, paullulo plus passuum in latitudinem patens. Hujus in ostio finis parva insula objecta ab alto portum ab omnibus ventis, præterquam Africo, tutum facit. Ab intimo sinu peninsula excurrit, tumulus is ipse, in quo condita urbs est, ab

ortu solis & a meridie cincta mari : ab occasu stagnum claudit, paullum & ad septentrionem fufum, incertæ altitudinis, utcumque exæstuat aut deficit mare. Continenti urbem jugum ducentos fere & quinquaginta passus patens conjungit. Unde quum tam parvi operis munitio esset, non objecit val- lum imperator Romanus : seu fiduciam hosti superbe ostentans, sive ut subeunti sæpe ad mœnia urbis recursus pateret.

XLIII. CETERA, quæ munienda erant, quum perfecisset, naves etiam in portu, velut maritimam quoque ostentans obsidionem, instruxit : circumvectusque classem, quum monuisset præfectos navium, ut vigilias nocturnas intenti servarent, omnia ubique primo obsessum hostem conari; regressus in castra; ut consilii sui rationem, quod ab urbe potissimum obpugnanda bellum orsus esset, militibus ostenderet, & spem potiundæ cohortando faceret, concione advocata ita disseruit :
 « Ad urbem unam obpugnandum si quis vos
 » adductos credit, is magis operis vestri,
 » quam emolumenti rationem exactam, mi-
 » lites, habet. Obpugnabitis enim vere mœ-
 » nia unius urbis, sed in una urbe universam

*U. c. 542.
 a. C. 210.*

*Hortatus
 milites
 Scipio.*

U. c. 542.
a. C. 210.

» ceperitis Hispaniam. Hic sunt obsides omnia
 » nium nobilium regum populorumque : qui,
 » simul in potestate vestra erunt, extemplo
 » omnia, quæ nunc sub Carthaginensibus
 » sunt, in ditionem tradent. Hic pecunia
 » omnis hostium, sine qua neque illi gerere
 » bellum possunt, quippe qui mercenarios
 » exercitus alant; (t) & quæ nobis maximo
 » usui ad conciliandos animos barbarorum erit.
 » Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis
 » apparatus belli est, qui simul & vos in-
 » fruet, & hostes nudabit. Potiemur præ-
 » terea quum pulcherrima opulentissimaque
 » urbe, tum obportunissima portu egregio, unde
 » terra marique, quæ belli usus poscunt,
 » suppeditentur : quæ quum magna ipsi habe-
 » bimus, tum demserimus hostibus multo
 » majora. Hæc illis arx, hoc horreum, æra-
 » rium, armamentarium, hoc omnium rerum
 » receptaculum est. Hinc rectus in Africam
 » cursus est : hæc una inter Pyrenæum &
 » Gades statio : hinc omni Hispaniæ imminet
 » Africa. Sed, quoniam vos instructos & ordi-
 » natos cognosco, ad Carthaginem novam
 » obpugnandam totis viribus & bono animo

(t) alunt Gron. Crev.

» transeamus. » Quumque omnes una voce, *U. c. 542.*
 « hoc faciendum, » subclámarent, eos Car- *a. C. 210.*
 thaginem duxit. Tum terra marique eam ob-
 pugnari jubet.

XLIV. CONTRA Mago Pœnorum dux,
 quum terra marique instrui obpugnationem
 videret, & ipse copias ita disponit. Oppida-
 norum duo millia ab ea parte, qua castra
 Romana erant, obponit: quingentis militi-
 bus arcem infedit: quingentos tumulo urbis
 in orientem verso inponit: multitudinem
 aliam, quo clamor, quo subita vocasset res,
 intentam ad omnia obcurrere jubet. Patefacta
 deinde porta, eos, quos in via ferente ad *Erumpunt*
 castra hostium instruxerat, mittit. Romani, *Pani.*
 duce ipso præcipiente, parumper cessere, ut
 propiores subsidiis in certamine ipso submit-
 tendis essent. Et primo haud inpari (u) ste-
 tere acie: subsidia deinde, identidem sub-
 missa e castris, non averterunt solum in fu-
 gam hostes, sed adeo effusis infiterunt, ut,
 nisi receptui cecinisset, permixti fugientibus *Avertun-*
 inrupturi fuisse in urbem viderentur. Trep- *tur in fu-*
 datio vero non in prælio major, quam tota *gam.*
 urbe fuit. Multæ stationes pavore atque fuga

(u) *imparis Gron.*

U. e. 542.
a. C. 210.

*Scipio
ad urbem
succedit.*

desertæ sunt, relictique muri; quum, quæ
cuique erat proximum, defluisissent. Quod
ubi egressus Scipio in tumultum, quem Mer-
curii vocant, animadvertit, multis partibus
nudata defensoribus mœnia esse; omnes e
castris excitos ire ad obpugnandam urbem,
& ferre scalas jubet. Ipse, trium præ se ju-
venum validorum scutis obpositis, (ingens
enim jam vis omnis generis telorum e muris
volabat) ad urbem succedit, hortatur, im-
perat, quæ in rem sunt; quodque plurimum
ad accendendos militum animos intererat,
testis spectatorque virtutis atque ignaviæ
cujusque adest. Itaque in vulnera ac tela ruunt;
neque illos muri, neque superstantes armati
arcere queunt, quin certatim ascendunt.
Et ab navibus eodem tempore ea, quæ mari
adluitur, pars urbis obpugnari cœpta est.
Ceterum tumultus inde major, quam vis,
adhiberi poterat. Dum adplicant, dum partim
exponunt scalas militesque, dum, qua cui-
que proximum est, in terram evadere pro-
perant, ipsa festinatione & certamine alii
alios inpediunt.

XLV. INTER hæc repleverat jam Pœnus
armatis muros, & vis magna, ex ingenti

copia congeſta, telorum ſuppeditabat. Sed *U. c. 542.*
neque viri, nec tela, nec quidquam aliud *a. C. 210.*

(v) Raræ enim ſcalæ altitudini æquari poterant: & quo quæque altiorem, eo infirmiores erant. Itaque, quum ſummus quiſque evadere non poſſet, ſubirent tamen alii, onere ipſo frangebantur. Quidam, ſtantibus ſcalis, quum altitudo caliginem oculis obſuſſet, ad terram delati ſunt. Et quum paſſim homines ſcalæque ruerent, & ipſo ſucceſſu audacia atque alacritas hoſtium creſceret, ſignum receptui datum eſt; quod ſpem non præſentis modo ab tanto certamine ac labore quietis obſeſſis, ſed etiam in poſterum dedit, ſcalis & corona capi urbem non poſſe. Opera & difficilia eſſe, & tempus datura, ad ferendam opem, imperatoribus ſuis. Vix prior tumultus conticuerat, quum Scipio ab deſeſſis jam vulneratiſque recentes integrosque alios accipere ſcalas jubet, & vi majore adgredi urbem. Ipſe, ut ei nunciatum eſt, æſtum decedere, quod per piſcatores Tarraconenſes, nunc levis cymbis, nunc, ubi eæ fiderent, vadis pervagatos ſtagnum,

*Scalæ
frustra
admote.*

(v) *deſenſabant Gron. Crev.*

U. c. 542. compertum habebat, facilem pedibus ad mu-
a. C. 210. rum transitum dari, eo secum armatos duxit.

Scipio per vada urbem ingreditur. Medium ferme diei erat : & ad id, quod sua sponte cedente in mare æstu trahebatur aqua, acer etiam Septentrio ortus inclinatum stagnum eodem, quo æstus, ferebat, & adeo nudaverat vada, ut alibi umbilico tenus aqua esset, alibi genua vix superaret. Hoc, cura ac ratione compertum, in prodigium ac Deos vertens Scipio, qui ad transitum Romanis mare verterent, & stagno auferrent, (x) viasque ante numquam initas humano vestigio aperirent, Neptunum jubebat ducem itineris sequi, ac medio stagno evadere ad moenia.

XLVI. AB terra ingens labor succedentibus erat : nec altitudine tantum moenium inpediebantur, sed quod euntes ad ancipites utrimque ictus subjectos habebant Romanos ; ut latera infestiora subeuntibus, quam adversa corpora, essent. At parte in alia quingentis & per stagnum facilis transitus, & in murum adscensus inde fuit. Nam neque opere emunitus erat, ut ubi ipsius loci ac stagni præsidio satis creditum foret ; nec ulla armatorum statio aut custodia obposita, in-

(x) *stagna auferrent Crev.*

LIBER XXVI CAP. XLVI 107

tentis omnibus ad opem eo ferendam, unde periculum ostendebatur. Ubi urbem sine certamine intravere, pergunt inde, quanto maximo cursu poterant, ad eam portam, circa quam omne contractum certamen erat. In quod adeo intenti omnium non animi solum fuere, sed etiam oculi auresque pugnantium spectantiumque & adhortantium pugnantes, ut nemo ante ab tergo senserit captam urbem, quam tela in averfos inciderunt, & utrimque ancipitem hostem habebant. Tunc, turbatis defensoribus metu, & mœnia capta, & porta intus forisque pariter refringi cœpta: & mox cædendo confractis, ne iter impeditur, foribus, armati inpetum fecerunt. Magna multitudo & muros transcendebat, sed hi passim ad cædem oppidanorum versi. Illa, quæ portam ingressa erat, iusta acies, cum ordinibus, media urbe in forum processit. Inde quum duobus itineribus fugientes videret hostes, alios ad tumulum in orientem versum, qui tenebatur quingentorum militum præsidio, alios in arcem, in quam & ipse Mago cum omnibus fere armatis, qui muris pulsifuerant, refugerat (y); partim copia-

*U. c. 542^a
a. C. 210^a*

*Urbs
capta*

(y) *refugerant Gron.*

U. c. 542. rum ad tumulum expugnandum mittit, partim
a. C. 210. ipse ad arcem ducit. Et tumulus primo inpetu
 est captus, & Mago, arcem conatus defendere, quum omnia hostium plena videret, neque spem ullam esse, se arcemque & præsidium dedit. Quoad dedita arx est, cædes (z) tota urbe passim factæ; nec ulli puerum, qui obuius fuit, parcebatur. Tum, signo dato, cædibus finis factus: ad prædam victores versi, quæ ingens omnis generis fuit.

*Præda
 ingens.*

Captivi. XLVII. LIBERORUM capitum virile fecus ad decem millia capta. Inde, qui cives Novæ Carthaginis erant, dimisit: urbemque & sua omnia, quæ reliqua eis bellum fecerat, restituit. Opifices ad duo millia hominum erant: eos publicos fore populi Romani edixit, cum spe propinqua libertatis, si ad ministeria bellenis operam navassent. Ceteram multitudinem incolarum juvenum, ac validorum servorum, in classem ad supplementum remigum dedit. Et auxerat navibus octo captivis classem. Extra hanc multitudinem Hispanorum obsides erant: quorum perinde, ac si sociorum liberi essent, cura habita. Captus & ad-

(z) & cædes Gron.

paratus ingens belli; catapultæ maximæ formæ centum viginti, minores ducentæ octoginta & una: ballistæ majores viginti tres, minores quinquaginta duæ: scorpionum majorum minorumque, & armorum telorumque, ingens numerus: signa militaria septuaginta quatuor. Et auri argentique relata ad imperatorem magna vis: pateræ aureæ fuerunt ducentæ septuaginta sex, libras ferme omnes pondo: argenti facti signatique decem & octo millia & trecenta pondo: vasorum argenteorum magnus numerus. Hæc omnia C. Flaminio quæstori adpensa adnumerataque sunt: tritici quadraginta millia modium, hordei ducenta septuaginta. Naves onerariæ sexaginta tres (a) in portu expugnata captæque: quædam cum suis oneribus, frumento, armis, ære præterea, ferroque, & linteis, & sparto, & navali alia materia ad classem ædificandam: ut minimum omnium, inter tantas opes belli captas, Carthago ipsa fuerit.

XLVIII. Eo die Scipio, C. Lælio cum focis navalibus urbem custodire jussu, ipse in castra legiones reduxit: fessosque milites omnibus uno die belli operibus (quippe qui

U. c. 542.

a. C. 210.

*Adparatus
belli
captus.*

*Aurum
&
argentum.*

(a) *sexaginta tres l. CXIII, Gron. Græv.*

U. c. 542.
a. C. 210.

*Scipio
gratias
Diis agit.*

*Conlau-
dat
milites.*

*Certamen
de murali
corona.*

& acie dimicassent, & capienda urbe tantum laboris periculique adissent, & capta, cum iis, qui in arcem confugerant, iniquo etiam loco pugnaissent) curare corpora iussit. Postero die, militibus navalibusque focis convocatis, primum Diis immortalibus laudesque & grates egit, qui se non urbis solum opulentissimæ omnium in Hispania uno die compotem fecissent, sed ante eo congestissent omnis pene Africæ atque Hispaniæ opes: ut neque hostibus quidquam relinqueretur, & sibi ac suis omnia superessent. Militum deinde virtutem conlaudavit, quod eos non eruptio hostium, non altitudo mœnium, non inexplorata stagni vada, non castellum in alto tumulo situm, non munitissima arx deteruisset, quo minus transcenderent omnia perrumperentque. Itaque, quamquam omnibus omnia deberet, præcipuum (b) muralis coronæ decus ejus esse, qui primus murum ascendisset. Proferretur, qui se dignum eo duceret dono. Duo professi sunt: Q. Trebellius centurio legionis quartæ, & Sex. Digittius focus navalis. Nec ipsi tam inter se acriter contendebant, quam studia excitave-

(b) add. tamq̄ Gron, Crev.

rant uterque sui corporis hominum. Sociis
 C. Lælius præfectus classis; legionariis M.
 Sempronius Tuditanus aderat. Ea contentio
 quum prope seditionem veniret, Scipio tres
 recuperatores quum se daturum pronunciaffet,
 qui, cognita causa testibusque auditis, judi-
 carent, uter prior in oppidum transcendisset;
 C. Lælio & M. Sempronio advocatis partis
 utriusque P. Cornelium de medio adjecit;
 eosque tres recuperatores confidere, & causam
 cognoscere iussit. Quum res eo majore
 ageretur certamine, quod amoti tantæ digni-
 tatis non tam advocati, quam moderatores
 studiorum fuerant; C. Lælius, relicto con-
 silio, ad tribunal ad Scipionem accedit, eum-
 que docet, "rem sine modo ac modestia agi:
 " ac prope esse, ut manus inter se conserant.
 " Ceterum, etiamsi vis absit, nihilominus
 " detestabili exemplo rem agi; quippe ubi frau-
 " de ac perjurio decus petatur virtutis. Stare
 " hinc legionarios milites, hinc classicos,
 " per omnes Deos paratos jurare, magis quæ
 " velint, quam quæ sciant, vera esse, & ob-
 " stringere perjurio non se solum suumque
 " caput, sed signa militaria, & aquilas, sacra-
 " mentique religionem. Hæc se ad eum de

U. c. 342.

a. C. 210.

U. c. 542. »sententia P. Cornelii & M. Sempronii de-
a. C. 210. »ferre. » Scipio, conlaudato Lælio, ad con-
 eionem advocavit, pronuntiavitque, « Se
 » satis compertum habere, Q. Trebellium &
 » Sex. Digitium pariter in murum escendisse;
 » seque eos ambos, virtutis causa, coronis
 » muralibus donare. » Tum reliquos, prout
 cuique meritum virtusque erat, donavit. Ante
 omnes C. Lælium præfectum classis & omni
 genere laudis sibimet ipse (c) æquavit, &
 corona aurea ac triginta bubus donavit.

XLIX. Tum obsides civitatum Hispaniæ
 vocari iussit: quorum quantus numerus fue-
 rit, piget scribere, quippe quum alibi septin-
 gentos viginti quinque fuisse inveniam. Æque
 & alia inter auctores discrepant. Præsidium
 Punicum alius decem, alius septem, alius
 haud plus quam duum millium fuisse scribit.
 Capta alibi decem millia capitum, alibi supra
 quinque & viginti invenias. Scorpiones ma-
 jores minoresque ad sexaginta captos scripse-
 rim, si auctorem Græcum sequar Silenum:
 si Valerium Antiatem, majorum scorpionum
 sex millia, minorum tredecim: adeo nullus
 mentiendi modus est. Ne de ducibus quidem
 convenit. Plerique Lælium præfuisse classi;
 (c) *sibimetipsi* Gron. sunt

LIBER XXVI CAP. XLIX 113

sunt, qui M. Junium Silanum dicant. Arinem (d) præfuisse Punico præsidio, deditumque Romanis, Antias Valerius; Magonem alii scriptores tradunt. Non de numero navium captarum, non de pondere auri atque argenti, & redactæ pecuniæ, convenit. Si aliquibus adsentiri necesse est, media simillima veris sunt. Ceterum Scipio, vocatis obsidibus, primum universos bonum animum habere jussit: « Venisse eos in populi Romani potestatem; » qui beneficio, quam metu, obligare homines malit; exterarumque gentes fide ac societate junctas habere, quam tristi subjectas servitio. » Deinde, acceptis nominibus civitatum, recensuit captivos, quot cujusque populi essent: & nuncios domum misit, ut ad suos quisque recipiendos veniret. Si quarum forte civitatum legati aderant, eis præsentibus suos restituit: ceterorum curam benigne tuendorum C. Flaminius quæstori adtribuit. Inter hæc e media turba obsidum mulier magno natu, Mandonii uxor, qui frater Indibilis Ibergetum reguli erat, flens ad pedes imperatoris procubuit, obtestarique cœpit, ut curam cultumque feminarum inpen-

(d) Armen Gron. Crev.

Tom. VI,

Æ

U. e. 542
a. C. 210.

Scipionis
in obsidibus
humanitas

V. c. 342.
a. C. 210.

Cura
mulierum.

fius custodibus commendaret. Quum Scipio,
 » nihil profecto defuturum, » diceret : tum
 rursus mulier, » Haud magni ista facimus,
 » [inquit.] Quid enim huic fortunæ non fatis
 » est? Alia me cura, ætatem harum intuen-
 » tem, (nam ipsa jam extra periculum injuriæ
 » muliebris sum) stimulat. » Ætate & forma
 florentes circa erant Indibilis filiæ, aliæque
 nobilitate pari, quæ omnes eam pro parente
 colebant. Tum Scipio, « Meæ populique
 » Romani disciplinæ causa facerem, [inquit]
 » ne quid, quod sanctum usquam esset, apud
 » nos violaretur. Nunc, ut id curem inpen-
 » sius, vestra quoque virtus dignitasque facit:
 » quæ ne in malis quidem oblitæ decoris ma-
 » tronalis estis. » Spectatæ deinde integritatis
 viro tradidit eas, tuerique haud secus vere-
 cunde ac modeste, quam hospitem conjuges
 ac matres, jussit.

Sponsa
Allucii
pudice
servata.

L. CAPTIVA deinde a militibus adducitur
 ad eum adulta virgo, adeo eximia forma,
 ut, quacumque incedebat, converteret om-
 nium oculos. Scipio, percunctatus patriam
 parentesque, inter cetera accepit, desponsam
 eam principi Celtiberorum adolescenti : Al-
 lucio nomen erat. Extemplo igitur parentibus

sponsoque ab domo adçitis, quum interim *U. c. 542.*
 audiret, deperire eum sponsæ amore, ubi *á. C. 210.*
 primum venit, adcuratiore eum sermone,
 quam parentes, adloquitur. « Juvenis [inquit] *Oratio ad*
 » juvenem adpello, quo minor sit inter nos *cum*
 » hujus sermonis verecundia. Ego, quum *Scipionis.*
 » sponsa tua capta a militibus nostris ad
 » me ducta esset, audiremque, eam tibi
 » cordi esse, & forma faceret fidem, quia
 » ipse, si frui liceret ludo ætatis, (præser-
 » tim recto & legitimo amore) & non respu-
 » blica animum nostrum occupasset, veniam
 » mihi dari sponsam inpensius amanti vellem :
 » tuo, cujus possum, amori faveo. Fuit
 » sponsa tua apud me eadem, qua apud soce-
 » ros tuos parentesque suos, verecundia :
 » servata tibi est, ut inviolatum & dignum
 » me teque dari tibi donum posset. Hanc
 » mercedem unam pro eo munere pacif-
 » cor : amicus populo Romano sis. Et, si
 » me virum bonum credis esse, quales pa-
 » trem patruumque meum jam ante hæ gentes
 » norant, scias multos nostri similes in civi-
 » tate Romana esse; nec ullum in terris po-
 » pulum hodie dici posse, quem minus tibi
 » hostem tuisque esse velis, aut amicum ma-

V. c. 542.
a. C. 210.

» Iis. » Adolescens, simul pudore & gaudio perfusus, dextram Scipionis tenens, Deos omnes invocare ad gratiam illi pro se referendam, quoniam sibi nequaquam satis facultatis, pro suo animo atque illius erga se merito, esset. Parentes inde cognatique virginis appellati. Qui, quoniam gratis sibi redderetur virgo, ad quam redimendam satis magnum adtulissent auri pondus, orare Scipionem, ut id ab se donum acciperet, coeperunt: haud minorem ejus rei apud se gratiam futuram esse, adfirmantes, quam redditae inviolatae foret virginis. Scipio, quando tanto opere peterent; accepturum se pollicitus, poni ante pedes jussit: vocatoque ad se Allucio, « Su- » per dotem, [inquit] quam accepturus a » socero es, hæc tibi a me dotalia donia » accedent: » aurumque tollere, ac sibi habere jussit. His lætus donis honoribusque dimissus domum, implevit populares laudibus meritis Scipionis: « Venisse Diis simi- » limum juvenem, vincentem omnia, quum » armis, tum benignitate ac beneficiis. » Itaque, delectu clientium habito, cum delectis mille & quadringentis equitibus intra paucos dies ad Scipionem revertit.

LI. SCIPIO retentum secum Lælium, dum captivos obsidesque & prædam ex consilio ejus disponderet, fatis omnibus compositis, data quinquereme, captivisque, Magone & quindecim fere senatoribus, qui simul cum eo capti erant, in navem inpositis, nuncium victoriæ Romam mittit. Ipse paucos dies, quibus morari Carthagine statuerat, exercendis navalibus pedestribusque copiis absumsit. Primo die legiones in armis quatuor millium spatio decurrerunt: secundo die arma curare & tergere ante tentoria jussit: tertio die rudibus inter se in modum justæ pugnæ concurrerunt, præpilatisque missilibus jaculati sunt: quarto die quies data: quinto iterum in armis decursum est. Hunc ordinem laboris quietisque, quoad Carthagine morati sunt, servarunt. Remigium classicique milites, tranquillo in altum eVecti, agilitatem navium simulacris navalis pugnæ experiebantur. Hæc extra urbem terra marique corpora simul animosque ad bellum acuebant. Urbs ipsa strepebat adparatu belli, fabris omnium generum in publica officina inclusis. Dux cuncta pari cura obibat. Nunc in classe ac navali erat: nunc cum legionibus decurrebat:

*U. 6. 5422
a. C. 210.*

*Lælius in
Romam.
Scipio co-
pias exer-
cet.*

V. c. 542.
a. C. 210.

Et Tarra-
conem.

nunc operibus adspiciendis tempus dabat, quæque in officinis, quæque in armamentario ac navalibus fabrorum multitudo plurima in singulos dies certamine ingenti faciebat. His ita inchoatis, refectisque, qua quassi erant, muris, dispositisque præfidiis ad custodiam urbis, Tarraconem est profectus, a multis legationibus protinus in via aditus. Quas parim dato responso ex itinere dimisit, parim distulit Tarraconem, quo omnibus novis veteribusque sociis edixerat conventum. Et cuncti fere, qui cis Iberum incolunt, populi, multi etiam ulterioris provinciæ convenerunt. Carthaginienfium duces primo ex industria famam captæ Carthaginis comprefserunt: deinde, ut clarius res erat, quam ut tegi ac dissimulari posset, elevabant verbis. « Nec » opinato adventu ac prope furto unius diei » urbem unam Hispaniæ interceptam. Cujus » rei tam parvæ præmio elatum insolentem » juvenem, inmodico gaudio speciem magnæ » victoriæ inposuiss. At, ubi adpropinquare » tres duces, tres victores hostium exercitus » audisset, obcursuram ei extemplo domesti- » corum funerum memoriam. » Hæc in vulgus jactabant, haudquaquam ipsi ignari, quantum sibi ad omnia virium, Carthagine amissa, decessisset,